
Petter Bjerck-Amundsen:

Søren Kierkegaard kezdőknek

[Avagy, hogyan is taníthatjuk Kierkegaard-ot 'középsiskolás fokon' - egy dán irodalomtanár ajánlata] Fisker kiadó 1990

Fordította: Lázár Ervin Járkáló

A szerk. megj.: *Ezt a könyvet, miután a fordító évekig küzdött vele, az Ághegy Könyvek sorozatának következő kötetéül gondoltuk. Addig is, amíg az ehhez szükséges anyagiakat, innen-onnan, (honnan?) Összepakarjuk, részleteket közlünk belőle, olvasóink és magunk szolgálatára. A sajátosság jeléül ez alkalommal megtartottuk a fordító idézőjeleit és szögletes zárójeleit is, amelyek reméljük különösebben nem zavarják az olvasót.*

Előszó

Ez a könyv a lehető legszélesebb olvasói körhöz kíván eljutni; nem azért hogy a szerző hitelezőit boldogítsa, hanem, hogy mindenki, előzetes feltételek nélkül megismerkedhessék a dán irodalomtörténet egyik legjelentősebb, de ugyanakkor a legnehezebb és legkomplikáltabb életművével. Ahhoz, hogy az ember megértsen egy üzenetet, előfeltétel, hogy értse a nyelvet, amin az üzenet formálódott. Ezért nincs sok idegen szó a szövegben, és ahol mégis, ott áll a magyarázat szögletes zárójelben. Miután reményeim szerint az olvasó e bevezető könyv után nekifog majd Kierkegaard saját művei olvasásához, ezért nem volt értelme minden idegen szót, vagy régies kifejezést átírni - de amint mondtam - ott a magyarázat a szövegben. A lehető legteljesebb megértést elősegítendő a legtöbb Kierkegaard idézetet kommentáltam. Ez nem az olvasó kiskorúvá tételét jelenti, hanem segítő kezet kíván nyújtani ott, ahol ez szükségesnek látszik. Ha netán mégis zavaróak lennének tessék őket átugrani, vagy talán még jobb, ha csendes vitapartnerként szolgálnak. Amennyiben iskolai oktatáshoz kívánnák felhasználni, a könyvben bőséges tanári útmutató is található.

A fordító utószava

Mottó: 'A személy az a "hely, ahonnan az egész egyszerre látható" (H.B.: Unicornis)'

"A jelen aión körülbelül Kr.e. 600 óta a személyes üdv jegyében áll. Ezért ma számunkra teljes realitásértéke csak annak van, ami személyes." Ezt írta Hamvas Béla az Öt géniuszban. Nos, ha volt valaha valaki, aki éppenséggel az 'egyént', a személyt tűzte zászlajára, mint az emberlét legfontosabb tényezőjét, ahol minden eldől, ahol egyáltalán bármi megélhető. Vagy így—Vagy úgy, hát az Søren Kierkegaard. Akit Hamvas szeretett, ismert, és nagyra tartott. Aki pedig mélységeiben, és szél-tében -hosszában, legalábbis nagyjából ismeri mindkettejük életművét az azt is tudja, hogy milyen fontos, sokszorosan visszaverődő, felhasználható, idézett, sőt alapállást meghatározóan jelenlévő Kierkegaard Hamvasnál. Említsük itt talán csak 'az ember, mint mikrotheosz' theóriáját, vagy az 'evangéliumi ember' ideálját.

Egyáltalán nem véletlen az sem, hogy mindketten kevesek által ismertek, és még kevesebbek által megértettek hazájukban. Avval az intenzitással, és azon a szinten, ahol ők éltek, és gondolkodtak, kevesen voltak képesek lélegezni ez idáig. Csak egy példa a hamvasi ambícióra: "Európa igazi európai vonalát, Pál apostolt, Augustinust, Pascalt, Nietzschét, Kierkegaardt, az egzisztenciális és szubjektív vonalát össze akartam kötni az abszolút emberi hagyománnyal Vedanta-mahájána-tao-kabbala-orfikával, és az emberi életet véglegesen és visszavonhatatlanul meg akartam alapozni. Éspedig nem mint teóriát, hanem mint tényleges életrendet." (Interview/Patmosz 1.)

Nos, Kierkegaard sem volt kevésbé 'ambíciózus', noha, mondhatni valamivel inkább megmaradt magánál, a személy, az egyén lehetőségeit boncolva a végletekig, sőt, még azon is túl. De egyenesen új értelmezési lehetőséget nyitott például a kereszténységet illetően is - írja összefoglalójában Johannes Hohlenberg az általam eddig egyik legjobbnak talált Kierkegaardról szóló könyv szerzője [A magányos útja / Den Ensommes Vej]: "Ugyan az egész Kereszténység Szubjektivitás. A kereszténység

nem egy Tanítás, hanem a Tanítás egyetlen Emberbe, az Isten-Emberbe alakulva." [Kierkegaard] Persze az ember kérdezhetné a fentiek alapján, hogy mit is akart akkor e 'tanítási tankönyv' szerzője, vagy éppen a mottó Kierkegaardja, no meg a fordító, amikor a gyerekekhez fordultak. "Leginkább gyerekekkel beszélgetek! tudniillik velük kapcsolatban ugye megvan a remény arra, hogy épeszű lényekké legyenek, de azok, akik már felnőttek - Herre Jemini!" [Kierkegaard]

Röviden: a felnőttvilág még mindig, és már megint teljes csődben van. (Mély tisztelet a KIVÉTELEKNEK!) Időtlen idők óta hasonlóan kicsiny csoport, ha éppen nem 'ugyanaz' keveri túl a dolgokat, korábban a vallásokat, utána többek között a világháborúkat, ma a pénzt, akár az egész bolygó tönkretétele árán is... Nem tudom csak őket hibáztatni. Azt adják, mi lényegük. Hanem mi van avval a milliárdnyi - elsősorban nekik - 'hasznos idiótával', aki ezeket szolgálja, szavukra ugrik, esetleg kényszeredetten, mégis meg-meg-'választja' őket, többnyire még abban is reménykedve, hogy valamikor, valahogyan közéjük kerül, rohángál a pénz után/elől, ha teheti letiporva a többi, kihasználva a még szerencsétlenebb, netán éhenhalásra ítélt többi milliárdot, legjobb esetben is minimum felerészben teljesen felesleges, ámde környezet és lélekmérgező produktumai áradatával, 'özönvízával' szemetelve, stb., stb.; hm?! Korábban hittem a dán népfőiskola ifjak, és felnőttek egymást 'nevelő' programjában, amely alapjaiban a legfontosabb létkérdésekkel foglalkozik, és ahol több helyen Kierkegaard is kiemelten tárgyalta, boncoltatta még ma is. Mára ezen helyek között is már csak kivételek vannak a lakosai által manapság EgoLandnek is becézett Dániában, Magyarországon pedig csak néhány 'diszpéldány' található ezen iskolafajtából. Ne legyen igazam, de alighanem megint súlyos katasztrófáknak nézünk elébe immáron az emberiség 'boldogabbik' felében, harmadában is, minden szinten, és helyszínen, teljesen megérdemelten is szerintem, már, ami a 'felnőtteket' illeti.

Az egyetlen remény a gyerekek, ifjak jó időbeli felvilágosítása, kinyitása, alkotóvá tétele, stb. Nekik tartozunk is evvel ugye, ha már a világra segítettük/kényszerítettük őket. De nézzük, hogyan fogalmazta meg a feladványt egy jubileumi Kierkegaard kiállítás katalógusában Peter Thielst filozófus 1994-ben az Aktuális Kierkegaard című beszédében/

írásában: "Éppen ez az egyén [Hin enkelte] volt Kierkegaard királykate-góriája, és ezt kedveli is korunk - mind individuális önzésében, narciz-musában, de a döntő alapállása igaz keresésében is. Vagy talán még inkább: egy döntő kiinduló pont keresésében, mert minden olyan vélet-lenszerűnek tűnik, és minden nagy elbeszélés döglődve, összedőlve hever szertesztét. Mivel "a szubjektív az igazság", ami arról szól, hogy belépni az egzisztenciába, vagyis őszintén látni, és átölelni önmagunkat, ez olyan feladat, amibe mindenki bele tud helyezkedni. Mindjárt nehe-zebb a dolog, amikor Kierkegaard műveit jobban megismerve felrémlik valakinek, hogy a cél nem a spontán érzélgés, vagy váltogatható értel-mezések felvétele, hanem olyan ön-elfogadás, ami mélyre hatol, és az összes kényelmetlen oldalt is magával hozza. Nem minden szubjektivitás tesz valakit igazzá, és ezen a ponton a kornak van egy kis problémá-ja Kierkegaard-ot illetőleg. Egzisztálni, és valódivá lenni; - könnyebb mondani, mint csinálni.

Az igaz szubjektivitás próbája az, ami egzisztenciális tartalmat ad-hat, tájékozik, és külsőleg is aktivizál, természetesen a tisztesség, és ez valami olyasmi, amihez sok fiatalnak van érzéke, és vágyakozik is utána. Túl sok tolerancia, és szabadság könnyen kapcsolódik dupla fe-nekű kijelentésekkel, hiányzó következetességgel, vagy teljes közöny-nyel, és hamissággal. A fiatalok manapság szabály szerint sokat kapnak ezekből családon belül és kívül, és úton a nagy és felnőtt életbe valami mást akarnak: tiszta vonalakat - tisztességet. És ez egyfajta belépőjegy Kierkegaard-hoz. Hogy a fiatalnak személyesen - amint újonnan hallot-tam egy vizsga során - muszáj bevallania, hogy mindennek ellenére leginkább az esztéta életviteléhez vonzódik, nem tévesztendő el a tisz-tességet illetőleg. Ugyanis ez a táptalaja az etikusnak, a szenvedély pe-dig kevésbé nyomorúságossá teszi az életet."

Ehhez csak annyit tennék hozzá, hogy ugyan a mi kamaszkorunkból a 'cucilizmus' áldásainak következtében persze hiányzott Kierkegaard, és 'retrográd, reakciós, polgári, élőködő', stb. filozófiájának ismerete (bár mintha olvastam volna már kamaszként valami borsosan elítélő, de még így is ínycsiklandozó (sic!) leszámolást vele, Lukács elvtárs, vagy más elvtárs 'történelmi materializmus' által avatott tollából...). Viszont hu-szonéves korunkra, amint ma Hawaii-ban élő, veterán hippi, disszidens

magyar, Internetbeli sakkpartnerem, barátom fogalmazza: bibliánkká lett a Vagy-vagy. Annyit tennék még hozzá, azoknak, akik idegenkednének a mára - a Kierkegaard, és Hamvas szerint is elsősorban 'kereszténység-elhárításban' jeleskedő klérusoknak köszönhetően - né tán végtelenen lejáratott sok 'hál-istenkedés'-től, hogy Kierkegaard csak úgy, mint Hamvas különben, még taoistához is méltóan tartózkodtak attól, hogy Isten(ük)re nézve bármiféle fantazmag(1)órikus képletet kiagyaljanak.

Magam részéről itt annyit elárulnék, hogy nekem személy szerint 'Isten' a mindenség maga (-M;-) A viszonyokat illetően pedig talán annyi a különbség Kierkegaard, és az ő istene, avagy a magam és khm, a mindenségem között, hogy úgy mondjam, mindenestől EGYben tapasztalom, gondolom és hiszem az egészet. Holografikusan, és hologrammatikusan, és...: mikrotheosz. (Ó igen, van/nincs-nincs/van 'valami' a személyen túl, avagy talán inkább bévül is, de ez itt most messzire vezetne. Legalább a nyárspolgári stádiumot nőjétek ki minél gyorsabban gyerekek!;-)

A többi, a kierkegaard-i analízis is teljesen stimmel, egészen 'a hit abszurd ugrásáig a 77000 lábnyi mélységbe biztonsági háló nélkül'. A lényeg az, hogy minden jel szerint, akinek nincs - hogy semlegesén fogalmazzunk—az 'abszolúthoz' valamennyire tisztázott viszonya, az soha nem lehet felelős felnőtt ember. Basta!

Ajánlom végül a fordítást Ungváry Ildikónak, legutóbbi élettársamnak. Nem csak azért, mert a révén találkoztam e könyvvel és szerzőjével a vidéki Dánia egy kevéssé közismert szigetpartján, hanem az együtt töltött szép napok emlékére csakúgy, mint az elszántan nem együtt töltött napok, ámde máig folytatott létkonzultációk ünneplése okán is.

Ha csak néhány fiataalt, idősebbet megérint e könyv, így, vagy úgy, már megérte dolgozni vele.

Szeretettel:

Lázár Ervin Járkáló

Mindenség - Univerzum X - Galais X/'Tejútrendszer' - Föld - Európa - Dánia—Koppenhága - Nørrebro, és egy jó parittyahajításnyira innen Kierkegaard sírja;-) Kr.u. 2008 április-május.

Kierkegaard írói életművének gondolati tartalmai

az *Írói Működésem Nézőpontja* - ban [*Synspunktet for min Forfatterskab*], ami halála után jelent meg, megpróbálja megfogalmazni írói alapállását. Kierkegaard azt állítja a *Nézőpontban*, hogy ő mindig is vallásos író volt, és nem minden könyve kezelendő úgy, hogy a saját nézeteit és véleményét képviselik. Amikor azokat úgy írta meg, ahogy, megvolt a pontosan kidolgozott terve velük.

A dialógus mint eszköz

Ha az ember meg akar valakit győzni a szempontjai igazságáról, általában a párbeszédet választja ennek eszközeként. Ez előnyös azért, mert a partner érveit cáfolhatja a maga sokkal jobb éllenérveivel. Egy ilyen, két ember közötti beszélgetést nevezünk dialógusnak. Az író párbeszédben van az olvasójával. Ha az valami ragyogó ellenérvel jön az írói kijelentéseket és állításokat illetően, az író nem tud visszaválaszolni úgy.

A meggyőzés művészete

Miképpen adható át a legjobban a mondanivaló? Például két személy beszélgetésében, ahol gondoskodunk róla, hogy az, aki azon szempontokat képviseli, amiket szeretnénk előmozdítani, kicsit meggyőzőbb legyen, mint a másik. Fel lehet mutatni egy problémát, és megvilágítani minden elgondolható oldalról, azután hagyni, hogy az olvasó maga találja ki, melyik is az igazi a számára. Itt megint lehet gondoskodni arról, hogy azon a vélemény, vagy kijelentés mellett érveljünk a legmeggyőzőbben, amit pártolunk, avagy próbálhatjuk a legobjektívebb ábrázolást, amivel szabadabbá tesszük az olvasót. Az, hogy valaki egyáltalán lehet-e objektív, az egy másik kérdés. Ha például azt mondjuk egy barátunknak, hogy: "Szép időnk van ma," ez egy látszólag objektív kijelentés, de csak látszólag. Sok ember van, akik egészen különböző dolgot értenek "szép idő" alatt. Valaki a napot szereti, más a hűvöset, stb. Vagyis megkérdőjelezhető még a legegyszerűbb, és első pillantásra világos "objektív" karakterű állítás is.

Saját vélemény

Még ennél is nehezebbé válik a dolog, amikor álláspontokról beszél-

lünk. Akkor azután érzelmekkel töltötte szubjektívek leszünk. Ez a problematika évezredek óta foglalkoztatja az embereket. Ha valaki igazán érezni akarja, hogy egy gondolat a sajátja, olyan valami, amiért teljes személyében kiáll, annak belülről kell jönnie. Az a legkevesebb, hogy az ember azt hiszi, hogy ez így van. Ha az a benyomása támad, hogy manipulálják, vagy kézen vezetik, akkor mindig marad egy kis mértékű kétely, vagy kevés ellenállás benne, ami miatt nem megy bele 100%-ig abba, amit a tárgyalópartnere kíván.

A filozófus Szókratész

Lehetséges e egyáltalán, hogy valakit egy teljesen más véleményre térítsünk át? Szókratész, aki ca. Kr.e. 470-339 élt, azt állította, hogy megoldást talált a problémára. Kijelentette, hogy az egyetlen dolog, amit tud, hogy nem tud semmit. Ez nem hangzik valami zseniálisan, de ennek megvolt az az előnye, hogy a párbeszédeiben nem kellett előállnia meghatározott véleménnyel, és kifejtteni valami erőlyes álláspontot. Vagyis az ellenfele nem vádolhatta avval, hogy Szókratész őt valami határozott véleményre akarja rábírní. Meglehetősen frusztráló élmény egy olyan emberrel beszélni, akinek látszólag egyáltalán nincs is semmilyen véleménye.

Amikor párbeszédét folytatott valakivel, mindig gondoskodott arról, hogy az illető előfeltételeiből induljon ki. Szókratész ötlete szerint, ha az ember elég intelligens, hogy valakit egy kijelöt helyre irányítson, akkor onnan kell kezdenie, ahol az illető abban a pillanatban éppen van. Na most azért nem szabad azt képzelünk, hogy Szókratésznek nem volt semmilyen véleménye arról, amiröl disputált. Magától értetődően volt neki, de tisztában volt vele, hogy az ember nem beszélhet az élet legmagasabb értékeiröl, mint az emberi egzisztenciáról, meg mi az etikus, vagyis morális, avagy vallási "igazság", és elvárnia, hogy be-szélgető partnere átvegye az "igazi" álláspontokat, pusztán azért, mert ezekröl felvilágosított. Az embernek élnie kell, amit helyesnek tart, hogy az tartós értékke váljon. Ellenkező esetben csupán olcsón vett vélemények lesznek, amik úgy változnak, ahogy a szél fúj, és a végeredmény egy olyan ember, aki imbolyogva cik-cak-kolja végig az életét.

Szókratész technikája

Szókratész technikája arra ment ki, hogy kérdéseket tett föl, hogy a kérdéseken keresztül önellentmondásba gabalyítsa ellenfelét. Ezen a módon maga jön rá, hogy amit állított, az csak valami fecsegés, és ezen keresztül "maga" jut el az igazsághoz.

Szókratész Szókratésről

A "Theaitetos"-ban azt mondja Szókratész a technikájáról, hogy az ő szüléssegítő-művészete [maieutik - szerző kieg.] nem arra megy ki, hogy megváltsa a szülő nőt, és hús-vér gyerekeket hozzon a világra, hanem, hogy a fiatalságot segítse szellemi gyerekeket [gondolatokat - szerző kieg.] szülni. Így fogalmaz: "Ami a bába-művészetemet illleti átfogja ez azt is, ami általános, de el is válik ettől annyiban, hogy férfiakat segít, nem nőt, és a testi helyett a lelki szülést célozza meg. De a legeslegjelentősebb a művészetemben, hogy ezáltal minden elképzelhető módon kipróbálható, hogy a gondolatembrió, amit a fiatal elme világra hoz, vajon egy káprázat [igaztalanság - szerző kieg.], szemfényvesztés, vagy egy kifejlett, születésre kész, igazi embrió. Mindez ugyanúgy megy, mint a bábáknál: Magam bölcsességben terméketlen vagyok ugyan, és amikor a nép szememre hányja, amint oly sokan teszik, hogy mindig kikérdezek mindenkit, de soha nem válaszolok, mert magam semmi bölcsességet nem birtokolok, ebben bizony teljesen igazuk van. Ennek oka pedig az, hogy az Istenség megbízott avval, hogy másokat a szülésben megsegítsek, de tőlem a szülés lehetőségét megtagadta.

Így megyen azután, hogy jómagam nem vagyok bölcs, nem is tudok mutatni egyetlen új gondolatot sem, amit magam hoztam volna e világra, mint lelkem szülöttét; de akikkel rendszeresen találkozom úgy vélik, hogy noha kezdetben részben még meglehetősen értetlenek, de amint az együttlét előrehalad, látható, hogy mind, mindazok legalábbis, akiknek az Istenség ezt megadja, meglepő mértékben növekedni kezdenek [itt szellemi értelemben - szerző megjegyz.] mind a saját, mind mások felfogása szerint; és egy dolog világos, mint a nap, hogy ez nem azért van, mert tőlem bármit is tanultak volna valaha, hanem ők találnak sok szép gondolatra magukban, és meg is szülik őket. A szülési segítséget sem nekem kell köszönniük, hanem az Istenségnek."

Annak oka, hogy Szókratész ilyen sok helyet kapott e könyvben, az, hogy ő az a filozófus, aki pozitívan a legtöbbet jelentette Kierkegaard életműve számára; ez rendelte ide.

Az életmű fő szempontja

Nézzük meg meg mi is volt a legfontosabb szempont az életműben. Kierkegaard számára szörnyen fontos volt, hogy olvasója "Az egyén" legyen. Ez alatt egy olyan ember értendő, aki magát választja, tudatosítja, mit is jelent embernek lenni, elfogadja magát, és azon előfeltételeket, amiket megkövetel az emberré válás. Senki nem válhat emberré mások előfeltételei szerint - legalábbis, ha valódi kíván lenni - ha élni akarja - olyannak kell lenni, amit ő maga választott ki, abból az elképzelésből kiindulva, hogy: ez az, ami különleges mértékben igaz nekem, AZ EGYÉNNEK. Itt mutatkozik meg Szókratész filozófiája Kierkegaard könyveiben.

Ha az olvasónak Kierkegaard üzenetét kell választania - teljes lelkéből, tisztességesen, akkor mit sem használ, ha csinosan, készen prezentálja azt. Amikor jóllakottan és elégedetten hátradőlünk a fotelben, és semmilyen problémáról nem tudunk az életvitelünkkel kapcsolatban, akkor bármilyen író, bármilyen üzenete lepereg rólunk. Egyet érthetünk a szerzővel, felületesen megfoghat a nyelve, és gondolatmenete - ha az ember nem nagyon fáradt - és úgy tűnik, hogy mulattató egy kis agytorna - feltéve persze, ha értjük a gondolatmenetet - de tartós benyomást nem tesz ránk az olvasmány. Másnapra elfelejtjük, és miért? Azért, mert az olvasottak nem támadtak föl az olvasó egyénben, és ezért nem tudja azonosítani magát velük. Más szóval az olvasmány megmarad szórazokoztatásnak.

A választás az egyéné kell legyen

Ezért Szókratész módszere tehát Kierkegaardé is. A valódi választás az egyéné kell legyen - ennek saját magától kell jönnie. A módszer szerint választásokat kell felkínálni neki. Ezt Kierkegaard, csakúgy mint Szókratész, úgy érte el, hogy azon a szellemi szinten találkozott az egyénnel, ahol az éppen tartózkodott.

A nyárspolgár

Hol található hát az egyén általában? Mi az, amit a legtöbb ember el akar érni az életével? Boldogság mondanák sokan, de mit ért a többség

ez alatt? Bizonyára nem teljesen helytelen feltenni, hogy a boldogság fogalma a legtöbb számára az élvezettel van összekötve. Mindannyian ismerjük a kifejezést: élvezni az életet. Az élet élvezetéhez a legtöbbünk számára szükséges, hogy a környezet által elfogadtassunk, és ez leg-könnyebben úgy elérhető, ha az ember olyan "mint a többi". Végülis lehetőleg nem kiválni a tömegből, mert durván csúfot üznek belőlünk, mint H.C. Andersen "rút kiskacsájából".

A leglényegesebb előfeltétele az élet élvezetének, hogy sikeresek legyünk, vagyis megkeressük az élet élvezéséhez szükséges pénzt. Nagyon sokan tesznek ugyanis egyenlőségelet a pénz és az életminőség közé.

Az egyén önbecsülésének jelentősége

Ezen túl még szörnyen fontos, hogy az ember meg legyen győződve önmaga jelentőségéről. Ez összefügg az önbecsüléssel, ami nélkül senki nem lehet boldog. Valaki jelentőségét tükrözheti a környezete. Minél jelentőségtejtesebb az ember, annál több egyesületnek tagja, annál több bizottságban ül, és annál több közgyűlés választja ilyen, vagy olyan bizalmi tisztségbe. Olyan elfoglalt lesz a "boldogság" hajszolásában, hogy elfelejt embernek lenni. Ez az a hely, vagy állomás [stadium] Kierkegaard szóhasználatában, ahol az emberiség nagyobbik része található.

A környezet elfogadása

Amint fentebb érintettük, legtöbbünk hajszoltan elfoglalt egy, vagy több olyan tennivalóval, aminek biztosítania kell, hogy elfogadtassunk a környezetünk által. Ugyanígy szeretnénk látni, hogy ugyanezen környezet tiszteljen bennünket, hogy szerencsések legyünk a válalkozásainkban, amiket azért választottunk, hogy ezeken keresztül sikeresekké válhassunk a társadalomban, amiben élünk. Naponta egy sor probléma elé állítanak bennünket, amikben állást kell foglaljunk, és legjobb meggyőződésünk szerint kiválasztjuk, mit is kell tennünk. Kezünkben tartjuk a sorsunkat, és jól tudjuk mit akarunk. Vagy nem?

Választunk mi egyáltalán?

Amikor az egyén választ, ez vajjon ő maga, avagy egy kívülről ható mechanizmus, ami ilyen, vagy olyan módon dönt helyette, netán kényszeríti valamely határozott módon választani? Az a típus, akiről itt be-

szélünk nem aggasztja magát e problémát illetően. Egyáltalán nem is akarja tudni, hogy ez kérdéses. Ha netán a körülmények folytán kényszerül valamely olyan döntésre, amit nem kedvel, megrántja a vállát, és azt mondja: No, igen semmi befolyásom nem volt a dologra. Nem az én felelősségem, hogy így alakult. Legközelebb biztosan úgy választhatok, ahogy akarok.

Az a személy, akit itt bemutattunk - a jó, és felelősségteljes állampolgár - biztos benne, hogy tartalmaz életet él, és minden helyzetben igyekszik a megfelelőt, a jót tenni.

"A Jó" fogalma

Azonban Kierkegaardnál "a jó" nem nem valami egyértelmű fogalom, ami azt akarja kifejezni, hogy az ember nem mutathat rá valamire, és mondhatja: Ez jó. És ugyan miért nem? Azért, mert minden társadalom, minden történelmi időben másképpen értelmezi a jót. Ami ennek a társadalomnak ma jó, az rossz holnap, vagy a következő generációnak. Az értékfogalmak szüntelenül változnak. Egy generációval ezelőtt az volt a jó, ha készpénzzel fizettek, és nem volt sok a tartozás. Ma mindannyian hitelből élünk. Mindenhez van kártyánk, maga a pénz is eltűnőben a kreditkártyával szemben. Kierkegaard gondolatmenete szerint az az ember, aki életét bizonytalanra alapozza, építi, arra, ami épp, most, itt jó, élethazugságra épít.

A komikus nyárspolgár

Amikor azután a nyárspolgár, amint Kierkegaard hívja, választ valamit, azt annak a társadalomnak az elvárásai alapján teszi, amiben él. Amikor pedig ezek az elvárások, hogy mit tesz az "ember", avagy mit is ajánlott tennie, amint már érintettük, nem állandóak, generációról, generációra változnak, netán napról, napra, a nyárspolgári lét meglehetősen komikus. Ez a komikum abban a haszontalan, abszurd önbecsapásban mutatkozik, hogy a személy valóban azt hiszi, hogy a jót választotta, és ő maga döntött úgy, ahogy. A valóságban a társadalom éppen érvényes normái választottak helyette.

"A Jó" mint abszolút fogalom

De nem állítható, hogy az emberéletben található egy hely, vagy

valami, amit mindenki egyként jónak, és ezért törekvésre érdemesnek definiál - ez, vagy az, ami még a kulturális, vagy történelmi korszaktól sem függ?

Próbáljunk visszamenni az időben egy pillanatra - a Bibliába - és nézzük meg nem taláunk-e valami közös nevezőt "a jó jóra", amiben mindannyian megegyezhetnénk. Például a Mózesi törvényt: Ne ölj! Ez csak jó, nem? Nem tudnánk megegyezni abban, hogy az élet szent; és az, hogy respektáljuk az emberéletet, az jó és igaz? Található persze erőszakos ember, és elmebeteg, aki nem riad vissza attól, hogy életet vegyen el. Na de az első kategória legbelül tudja jól, hogy amit tesz, az rossz, a második kategória pedig, szerencsétlen, nem felelős a cselekedeteiért, nem tudatosan, vagy az általános, értelmes értékfogalomból kiindulva teszi, amit. A másik oldalon viszont számtalan olyan társadalom példáját ismerjük, ahol egy emberéletet elvenni jónak számított - sőt szent cselekedetnek.

A Jó történelmi jelentősége

Amikor a régi indián kultúrák Amerikában embert áldoztak az isteneknek, a még dobogó szív kivágásával, és elégették az áldozatokat egy oltáron, az egy jó cselekedet volt, miután a szertartás az egész társadalom javát szolgálta - például egy jó aratás formájában, vagy mint háborús győzelem az ellenséggel szemben. Ha ma meg tudnánk kérdezni egy akkor élt indiánt, miképpen is fogja fel az emberáldozatot, egyszerűen azt felelné, hogy a társadalom egzisztenciája függött tőlük.

OK, mondjuk. Primitív vadak tesznek így. Ha van valami előítéletünk más népekről és kultúrákról, azt itt megerősíthetjük. Ilyesmi sohasem fordulhatna elő nálunk. Mi okosak, és felvilágosultak vagyunk, stb. A mi kultúránkban az élet szent. Igen, végülis.

A viking időkben az ember a halott törzsfőt a rabszolgáival együtt égette el egy hajóban. Ezek nem öregségben, vagy betegségben haltak el, hanem feláldozták őket az alkalomra. Egy arab kereskedő mély csodálkozással, és megvetéssel teli beszámolója világosított fel erről bennünket, aki egyszer jelen volt egy ilyen előadáson. Szegény rabszolgák gondoljuk önkéntelenül. A kereskedő hozzáteszi közben, hogy kiváltságos megtiszteltetés volt követni a halott nagyembert - és különös boldogság uralkodott el a szerencsés kiválasztottakon. További

kegyként a rabszolganőt, akiről itt szó esik, a főnök minden harcosa megerősakolta, hogy a spermájukon keresztül az erejüket átvegye, és jobban tudja szolgálni urát odaát.

Igen, de hát ez ugye nagyon régen volt. A vikingek valami módon szintén primitív vadak voltak. A mi keresztény kultúránkban az élet csak szent, és mindig az is volt. A középkor kezdetétől, és kb.1700-ig ca. 5.000.000 ember égett el a máglyákon, vagy valami más módon öletett meg az egyház által, vagy segítségével, és ez persze a közjó érdekében, hogy a világot a boszorkányok, és más 'jóemberek' által képviselt gonosztól megszabadítsák.

Igen, igen. Akkor még babonás volt a nép - nem tudtak jobbat, de ma azután minden másmilyen. Bő 50 évvel ezelőtt a német gyerekek azt tanulták az iskolában, hogy zsidókat ölni jó, és nem csak őket, hanem a kommunistákat, szociáldemokratákat, szabadkőműveseket, gyenge elméjűeket, lengyeleket, oroszokat, röviden szólva mindenkit, aki nem szuperember árja, vagy ellene volt a politikai rendszernek. A gyerekeket felszólították, hogy jelentsék föl a szüleiket, ha pártellenes tevékenységet folytatnak. Ezrével történt ez meg, és a szülők sokszor eltűntek a KZ lágerek poklában. A feljelentők kiváló hőstették jutalmaként megjelentek az újságban. Természetesen állíthatjuk, hogy az egész azért történt, mert Hitler elmebeteg volt. A tanárok az iskolában szintén örültek voltak? Az újságírók, akik dicsérő cikkeket írtak a feljelentő gyerekekről, ők is elmebetegek voltak? A szerkesztők, akik felelősen helyet adtak ennek, a tankönyvírók, akik leírták a különböző típusú szolganépeket, akiket el kell nyomni, és végül kiírtani, hogy a németek "Lebensraum"-hoz [élettér] jussanak, mind örültek voltak? Vagy a KZ -örök, akik végrehajtották a ténytisztelet kiírtást, szintén elmebetegek voltak? Netán az egész német náció, az elmebeteg népe volt, amely a kiszámíthatatlanságában nem is volt felelős a cselekedeteiért? Vagy talán valami egészen más értéknormákat követtek, olyanokat, amik törvényesítették a gyilkosságot, ha az "az ügy szolgálatában" történt? Ez utóbbi tűnik a legvalószínűbbnek.

Mi Dániában szerencsére másmilyenek vagyunk! Nálunk az élet szent - kivéve, hogy törvényesítettük a terhességmegszakítást, és éppen azt fontolgatjuk, hogy legalizáljuk, törvényesítjük a részvétgyilkosságot gyógyíthatatlan polgártársaink esetében.

A jó és a gonosz fogalmának állandó váltakozása

A fenti áttekintés arra való, hogy illusztráljuk, Kierkegaardnak igaza volt, amikor azt állította, hogy az olyan fogalmak, mint jó és rossz, nem definiálhatók egyértelműen. Amikor a nyárspolgár abban a tudatban jár, kél, hogy a helyeset és a jót teszi, ez azért komikus, mert hamis elképzelések alapján él; az egész semmit sem ér, minden illúzió, vagy önbecsapás, és ez értelmetlenné és üressé teszi a létét. Na most azért az ember kitűnően lehet nyárspolgár, és mégis "boldog". Ennek oka pedig az, hogy a nyárspolgár ugye nem tudja, hogy élethazugságban él. A szerencsétlensége abban rejlik, hogy tudtán kívül eljásza emberi kibontakozási lehetőségeit. Ha egy nap netán fölfedezi, hogy az élete nem értelmetlen, hanem örökérvényű igazságokra épül, akkor kételkedni kezd. Kételkedésében talán elveti mindazon értékfogalmakat, amik ezidáig megalapozták az egzisztenciáját. Ennek eredményeképpen pedig talán esztéta lesz belőle.

(Forrás: Dán irodalomtörténet. 2.kötet. Politiken kiadó 1967)

AZ ESZTÉTA

Amikor a nyárspolgárt valami csapás éri, ha az üzlet rosszul megy, amikor a lánya egy szörnyű vőlegénnyel állít haza, ha a felesége megszökik a legjobb barátjával, akkor elfogja a kétség. Kétségbeesése célzott, vagyis tudja, hogy mitől esett kétségbe - kitűzhet maga elé egy célt - és megpróbálhatja megoldani a problémáit. Átalakíthatja például a termelést az üzemében, próbát tehet ellehetetleníteni leendő vejét a lánya szemében, visszanyerni a feleségét, vagy találni egy újat. Más-képpen, olyan helyzetről beszélünk, amit kis szerencsével át tud látni, és meg tud oldani.

Ha azonban egy szép nap, voltaképpen különösebb külső behatás nélkül, mondhatni "felébred", és rájön, hogy egész ismert, és biztonságos léte, amit idáig élt hazugságon nyugodott, akkor teljesen csupaszon és védelmi berendezések nélkül áll. Nem tud védekezni az új helyzet ellen, és semmi reményt nem lát előre tekintve. Az egész ugye egy nagy komédia, amiben semminek nincs jelentősége. Ha a közömbös-séget választja, az csak újabb tartalom nélküli ürességhez vezet. Ez

pedig szorongást okoz, a félelem azon legfélelmetesebb változatát, amikor az ember nem tudja mitől is fél. *"Minél kisebb szellem, annál kisebb szorongás."* S.K.

Elsőre úgy gondolhatnánk, hogy egy ilyen szorongás csak negatív lehet, azonban ez ugyanannyit adhat is, mint amennyit elvesz, netán többet. A szorongás képessége az egyik olyan dolog, ami emberré tesz bennünket. Ha egy állat életveszélyben van, nem szorong; retteg. Ezen félelemnek mindig van címzettje. Az állat tudja mitől fél - az ember nem mindig. Az emberi szorongást valami benső szüli. Kierkegaard különbséget tesz "lélek" és "szellem" között. Az állatoknak, csakúgy mint nekünk van lelkük, de az ember egyedül bír szellemmel. "Szellem" alatt "tudatosságot" értünk. Képesek vagyunk a benyomásainkat intellektuálisan feldolgozni, ami által pszichikusán eltávolodhatunk tőlük, és elnyomhatjuk a pillanatnyi késztetéseinket, ami például egy állat esetében aktiválja a menekülési reakciót. Az ember képes hideg fölényrel mérlegelni.

Na most, ritkán kap az ember valmit ingyen e létben, és ez a helyzet ebben az esetben is. Először is, ez a "szellem" magával hozhatja a szorongást, amire nem mindig lehet elsőre valami címkét ragasztani, és ezért nehéz leküzdeni. Kénytelenek vagyunk a szorongás okát megtalálni, hogy hatékonyan megdolgozhassuk.

"A szellem" felelősséget hoz

Másodszor a "szellem" - vagyis az, hogy higgadtan feldolgozhatjuk az érzéki benyomásainkat, és érzelmi reakcióinkat - felelőssé tesz a cselekedeteinkért. Az ember elvárná, hogy azokkal a képességeinkkel, amikkel fel vagyunk szerelve, felelősséget vállalunk azért, amit teszünk.

A gyerek és a felnőtt

Amennyiben a "szellem" a tudatossággal kötődik össze, akkor magától értetődően markáns különbség van egy kicsi gyermek, és a felnőtt felelősségében. A kisgyerek nem születik kifejlett tudatossággal, mivel nincs abban a helyzetben, hogy megfontoltan feldolgozza az impulzusait, vagy a külvilág rá tett hatását. Ami a gyermekben még egy lehetőség, a felnőttben valóságossá lesz. Éppen ezért, véleményem szerint nincs száználmasabb, mint az a felnőtt, aki az

élet minden vonatkozásában menekül a felelőssége elől, avval, hogy kizárólag a külső körülményekre mutogat. Az ember igazán jó életet élhet, pedig látszólag minden összeesküdött ellene. A legfontosabb ugyanis az, hogy saját szemébe tudjon nézni a tükörben, és ezt aligha tudja megtenni, ha me-nekülőben van azelől, amiről jól tudja, hogy az ő felelőssége.

Egy példa a szorongás fellépésére

Próbáljunk egy példát találni arról, hogy miért is találkozik annyi ember a szorongással. Tegyük föl, hogy A-t egy érzelmileg erősen megterhelő probléma elé állítják.

A a pubertás korában van. Nagyon harmonikus gyerekkora volt, biztonságban és szeretve érezte magát. Mindíg a szorosabban vett család középpontja volt, és az a szeretet és elfogadás, amit kapott kölcsönössé tették ezen érzelmeket. A számára a szeretet és biztonság egyet jelentett a család fogalmával. Most viszont egy csomó különös dolog történik A-ban, és igen, nem csak belül, hanem kívül is. Röviden: A a pubertás korába érkezett. Ez magával hozza, hogy A teljesen természetesen meg akarja találni a saját identitását. Ezt sokféleképpen teheti, többek között korcsoportján keresztül, azaz úgy használja őket, mint valami referencia-csoportot [vagyis, amivel összehasonlítja magát - szerző kieg.]. A félelmetesen bizonytalan önmagában - nincs sok önbizalma, mígnem egy nap találkozik egy lánnyal, aki úgy véli A valósággal ennivaló. A a lány szemében tükrözi magát, és ezáltal megnő 20 centivel.

Ez idáig úgy hangzik, mint valami a főorvosról és az ápolónőről szóló ponyvaregény bevezetője, igaz? A szörnyeteg sem hiányzik a történetből persze - ez esetben A apja. A mindig szerette az apját, és ez köcsönös volt. Az apa A nagy példaképe is volt. Hirtelen nincs A-nak ideje apjával pecázni menni, vagy focimeccsre járni. Az iskola sem megy olyan jól többé. A nem követi a tanítást olyan figyelemmel, mint eddig, és ez tükröződik az osztályzatokban is. Valami teljesen rosszul alakul A-val - de mi?

Ezt kitalálni azután jó sok időt szánnak A otthonában (amikor nincs otthon). A válasz világos; a gondok akkor kezdődtek, amikor először vonszolta haza azt a "halálbeteg tehenet", akivel állandóan együtt vannak. El kell tűnnie. Akkor minden ugyanúgy lesz, mint azelőtt. Foci-

meccsek, pecatúrák, a jó osztályzatok - mindez ismét hatótávolságba kerül. A család megoldotta A problémáját.

Amikor A meghallja miben is egyeztek meg, dühös lesz. Szó szót követ és avval végződik, hogy A úgy érzi választania kell a család és a lány szeretete között. Megbocsáthatatlan dolgok hangzottak el a lányról, aki elsőként mutatta meg A-nak, hogy létezik másfajta szeretet is, mint a gyerek és szülő közötti.

Tiltások jönnek, A is követelményeket állít. Bizonyos szabdságjogokat kér, többek között jogot a magánéletre. Ez a veszekedés csupán az első egy hosszú sorban. A szülők iránti loyaltás követelménye összeütközésbe kerül a lánynhoz való hűséggel. A gyűlölni kezdi apját, akit pedig mindig szeretett. De az embernek ugye nem szabad gyűlölnie valakit, akit mindig szeretett. Ilyen érzéseket hordozni azután néhány félelmetes frusztrációt teremt. Nem lehet kidobni egy boldog gyermekkort. Hiszen arra épül az egész további élet. A több dolgot is tehet ebben a helyzetben. Igazodhat a család elvárásaihoz - elnyomva saját impulzusait, és ezt ismétélgetheti minden alkalommal, amikor találkozik egy édes kislánnyal. Soha nem lesz felnőtt, és a problémája sem oldódik meg. Hiszen továbbra is érzelmi krízisben marad, mert a saját természete ellenére cselekszik. Választhatja a lányt is a család ellenében. Ettől sem lesz boldog, hiszen evvel nem oldotta meg azt a loyaltás konfliktust, ami tudat-hasadással fenyegeti. Ehhez jön még az apja elleni elfogadhatatlan gyűlölet.

Különféle konfliktus kezelési módok

Ha az ember erős érzéseket él át, amiket legbelül elfogadhatatlannak érez, két dolgot tehet. Leül és nyugodtan, békében, tudatosan megpróbálja feldolgozni őket, amely aktus méltányos kitisztulással végződhet. De azt is érezheti, hogy a szóban forgó érzelmek olyan kínosak, hogy túl nehéz velük foglalkozni. Fel lehet emelni a szellemi padlószőnyeget és besöpörni alá az összes problémát. Arra kényszeríteni saját magát, hogy "felejtse el" az egészet, mintha semmi gond nem lenne. Evvel azután mindent beseper a tudatalattijába.

Az a helyzet ugyan, hogy az ember nagyon sok megterhelő konfliktussal találkozik élete során, és ha mind feldolgozatlanul lekerül

a tudatalatti lomtárakba, akkor az bizony eredményezhet szorongást. Ha egy lufballonba túl sok levegőt fújunk felrobban, és képletesen szólva ez történik a tudatalattival is, ha összes csontvázunkat annak szekrényébe gyömöszöljük. Egy szép napon egyszerűen túl sok lesz az elnyomott vereségből, az eredmény szorongás. Miután pedig nem tudjuk miért szorongunk, nem tudjuk leküzdeni sem.

Magunknak köszönhetjük a szorongást

Elsőre tűnhet úgy, hogy a körülmények nyomása az, ami szellemileg főhajtásra kényszeríti A-t, de Kierkegaard felfogása szerint nem a külső körülmények okozzák a szorongást. Vagyis ebben az esetben nem az apja az oka A szorongásának.

Nem mi vagyunk a vétkesek azokban a dolgokban, amiknek ki vagyunk téve a környezet részéről, de miénk a felelősség azért, hogyan is dolgozzuk fel őket. Kierkegaard azt állítja tehát, hogy a szorongás oka az ember 'bensőjében' keresendő. Amikor A külső nyomásra kénytelen válasz-tani, akkor arra is kényszerítetik, hogy kitalálja kicsoda is ő valójában. Ennek az ÉNnek, mint egy előre nem adott, és nem változatlan mechanizmusnak a felismerése teremti a szorongást. A azt hitte, feltehetőleg anélkül, hogy ezt valaha végiggondolta volna, hogy ismeri magát. Most rájön, hogy az énje, ő maga eloszlik a levegőben. Hajléktalaanná válik a saját testében, és jön a szorongás.

A szorongás pozitív - identitásteremtő is lehet

Kierkegaard úgy találta, hogy a szorongó ember szeme nyílik fel először arra kicsoda is valójában. A "rég" személyiségfelfogás elégtelennek mutatkozik, és a szorongó rájön, hogy sokminden abból, ami fon-tosnak, és jelentősnek tűnt azelőtt, hogy megismerte a szorongást, csupán üres és jelentéktelen dolog volt. Hirtelen felfogja, hogy a legfontosabb az életében, hogy megtalálja léte értelmét; persze, figyelem: nem mint valami absztrakt fogalmat. Az ő életének értelme a *tét*.

A szorongásról

Itt következik néhány Kierkegaard idézet a szorongásról:

I. "Az egyik Grimm mesében szerepel egy fiatal fickó, aki elindul világgá, hogy megtapasztalja a szorongást. Hagyjuk e mesehőst továbbmen-ni, anélkül, hogy avval foglalkoznánk milyen szörnyűségekkel is találkozik az útján. Ellenben azt kell mondanom, hogy ez egy olyan kaland, amit mindenkinek ki kell állnia, hogy el ne vesszen, mint olyan, aki a soha nem szorongott, vagy nehogy elsüllyedjen a szorongásban, mert ha a megfelelő módon tanul meg szorongani, akkor megtanulja a legfontosabbat.

Ha az ember állat volna, vagy angyal, akkor nem tudna szorongani. De miután szintézis, szorong, és minél mélyebben szorong, annál nagyobb ember, ugyan nem az általában vett értelemben, amikor ez látható, vagyis kívülről okozódik, hanem úgy, hogy maga produkálja a szorongást."

Jegyzet az I. Szövegrészhez:

A szintézis a "tézis" és "anti-tézis" összekapcsolódása. Azt jelenti, hogy az ember összefoglal valamit egy egységgé, ebben az esetben az emberi lelket és testet szellemmé. Kierkegaard így ír a SZORONGÁS FOGALMA [BEGREBET ANGEST] című könyvében a szintézisről: "Az ember a lelki és a testi szintézise. De egy szintézis elgondolhatatlan, hogyha ezek ketten nem egyesülnek valami harmadikban. Ez a harmadik a szellem."

II. "A szorongás lesz szolgáló szelleme, amely most akarata ellenére oda viszi, ahová csak akarja. Amikor azután ez [a szellem] jelentkezik, és ravaszul úgy tesz, mintha feltalált vona egy teljesen új utazási eszközt, ami most messze szörnyűsegebb, mint valaha, nem vonul vissza, nem tartja távol lármával, és zűrzavarral, hanem ünnepélyesen üdvözli, mint Szókratész ünnepélyesen felemelte a méregpoharat, csatlakozik hozzá, azt mondja, mint egy paciens a sebésznek, mielőtt a fájdalmas opráció kezdődik, hogy: kész vagyok. Akkor a szorongás megszállja, és mindenestől végigvizsgálja a lelkét, és kiszorongja a végest [a földit - szerző kieg.] és kicsinyest belőle, és

akkor azután oda viszi, ahová ő [a 'paciens'] akar menni."

Kommentár az I. és II. szövegrészhez:

Az I. szövegrész úgy mutatja be a szorongást, ahogy a nép általában felfogja, valamint valódi jelentőségében. Kierkegaard szerint az emberek általában valamely külső által kikényszerített érzéssel kapcsolják össze a szorongást. E gondolkodás szerint akkor szorongunk, ha rémisztő, vagy kényelmetlen élmé-nyeknek vagyunk kitéve. Kierkegaardnak ellenben a szorongás olyan valami, ami az egyes emberben akkor lép föl, amikor valami olyan választásra kényszerül, amely észellenes, vagy lehetetlen. Próbáljuk megvizsgálni ezt absztrakt szinten.

Megengedem magamnak azt az állítást, hogy a legmagosabb, amivel egy ember foglalkozhat, azok a szellemi élet jelenségei, ezen belül pedig a vallási elképzelések. Kierkegaard szerint a keresztény világban a nagy többségnek lehetetlen igazi istenkapcsolatban élni, mert a kereszténység elvárásai legyőzhetetlen követelések az egyes ember számára. Hányan tudják szeretni például felebarátaikat, mint tenmagukat? Hányan tudják szeretetből a másik arcukat is odatartani? Amikor egy keresztény felfedezi, vagy belátja a skizmát [hasadást - szerző ford.] az ideál és a valóság között, akkor születik a tehetetlenség és elégtelenség érzése. Ha valaki komolyan veszi a kereszténységét, akkor megérzi a szorongás szédületét, mondja Kierkegaard. Amikor ugyanis nem tudja követni a kereszténység előírásait, és ideáljait, akkor hívhatja magát egyáltalán kereszténynek? Mivé lesz ez esetben az istenkapcsolat biztonsága? Kierkegaard úgy véli egyébként, hogy mindannyiunknak át kell mennie ezen a fázison, hogy igaz emberek lehessünk, vagyis elismerjük meg nem felelésünket Isten előtt. Amikor az ember ezen a módon alázatot gyakorol, a kegyelem, és megbocsájtás, amit Istentől kap, sokkal nagyobb lesz, hiszen nem szolgáltunk rá. Annak, aki a legszélsőségesebb lelki kínban felfedezi elégtelen voltát Isten előtt [emlékezzünk, hogy itt olyanokról beszélünk, akik komolyan veszik a kereszténységüket - szerző kieg.] két lehetősége van: Elvetheti a vallást, mint valami elérhetetlent, avagy aláveti magát a kegyelemnek és kegyvesztettségnek. Ha az utóbbit választja, a szó szerinti értelemben megadja magát Is-

tennek. Elhiszi, hogy Isten hazafogadja, pedig nem érdemli meg. Viszatekintve az I. idézetre: Ha helyesen szorong, legyőzi a szorongását. Elérte a legmagasabbat, amit egy ember elérhet.

A II. idézet témája ugyanaz, mint az I-é. Ha a keresztény az I. szövegben a vallás elvetését választja, nem szabadul meg a szorongástól. Kísérteni fogja újra, és újra, és, hogy mentesüljön ez alól egy csomó olyan dolgot fog próbálni, hogy eltérítse, amit Kierkegaard "lármának és zűrzavarnak" nevez. Ha azonban az ember egyszer szembe nézett a szorongással, és Isten kegyelmében bízva alávetette magát teljesen, akkor sérthetetlen. Legtöbbször ismerjük e mondást: Féltünk az ismeretlentől. Az ismert szorongás nem szorongás többé. A feltételek nélkül hívó meg-hasonlott a szorongásban egyszer korábban életében, és ha a szorongás valamilyen formában netán megint kopogtatna az ajtaján, nem egy idegen szörnyeteg, amit beenged, hanem egy régi ismerős, hiszen ez mutatta meg az utat a legmagasabbhoz egy ember életében, ezért úgy fogadtatik, mint egy igaz barát.

Amikor elhagytuk a nyárspolgárt, a világa összedőlt, mint egy kártyavár, mert felismerte minden dolog üres voltát. Hogyan reagál egy ember ilyen helyzetben? Különbözőképpen természetesen - a temperamentumától, intelligenciájától, műveltségétől, stb. függően.

A primitív esztéta

Akinek nincsenek szellemi segélyeszközei, esetleg az üveg fenekén keresi a felejtést, és lassan elsüllyed ezen a módon. Ha az ember gyűlöli a lelkét, gyakran a testén áll bosszút.

A felejtés a poharak ürítgetésével meglehetősen rövidlátó módja a lét élvezetének. Az ember távoltartja a problémáit, italba fullasztja őket, és akkor azután "élvezi az életet". Ez olyan, mintha úgy akarnánk tüzet oltani, hogy benzint öntünk rá.

A kultivált esztéta

Az, akinek több erőforrása van - karakterében, szellemileg, kultúrálisan, stb.; - talán elkezdti úgy kezelni az egész létezést, mint valami nagy komédiát - egy színházi előadást, amiben az a komikus, hogy a résztvevők éppenséggel azt hiszik, hogy nem egy színdarabban játszanak, hanem a legigazibb valóságról van szó. Azonosulnak a társadalom által

kiosztott szerepekkel, életüket és lelküket teszik rá, így lesz teljes a bohózat.

Egy dolog azok közül, ami naggyá tesz egy komikust, éppen az, hogy hitelesen működik. Felismerhető az a típus, akit neveltségessé tesz, ezért röhög a publikum. Pontosan ugyanez a mechanizmus teszi lehetővé a kultivált esztétának, hogy komikusnak találja a létet. Ez a sok önmaga kiválóságáról meggyőződött hemzsegő nyárspolgár körben, oly remekül játsza a szerepét.

Az esztéta szó definíciója

Az "esztéta" szó eredetileg egy olyan személy, aki csakis az érzékek által felfogható világot ismerte el. Később úgy fordult a szó értelme, hogy most a világ szép részéről beszélünk.

Néhány száz éve úgy gondolták, hogy "a szép" leginkább a művészet által fejeződik ki. A mai napig használatos a "szépművészet" kifejezés. Az 1700-as években esztéta volt az, aki értékelni tudta, és értette a művészetet - egy művészetértő más szóval. Manapság legtöbbször talán a szépséget szeretőt értenek esztéta alatt.

Az esztéta jelentése Kierkegaardnál

Kierkegaard szóhasználatában az esztéta az, aki azért értékeli a szépséget, mert az valami rendezettségnek a kifejeződése, és ezért nem követel semmi beavatkozást a nézőjétől, hallgatójától. Semmit nem kell javítani - minden összepasszol.

Egy példa

Képzeld el egy festményt. Ott állsz előtte és nézed. Tájkép házakkal, emberekkel. Azt gondold, hogy igen csinos. A tájkép hasonlít egy tájhoz, a házábrázolat házakhoz, az emberfigurák emberekhez. Harmónikus kép. Továbblépsz a következő képhez. A motívum ugyanaz, de itt az emberek zöldék, a fák kékek, az ég pedig barna. Ezt a festményt nézni közel olyan, mintha arcul csaptak volna. Rögtön követelményekkel áll elő veled szemben. Állásfoglalásra készíted, mert semmi nem olyan, mint lennie kéne, minden természetellenes. Valószínűleg a művész valamit közölni akart különös színkezelésével - de mit?

Kierkegaard esztétái elmenekülnének egy ilyen kép elől. Egyáltalán nem kívánnának aktívan bekapcsolódni, állást foglalni ebben a fajta művészetben, mert nélkülözi a harmóniát. Ha élvezniük kell valamit, akkor ennek nem szabad problémákkal traktálni őket, ami választást

követel tőlük, amikor ők éppen azt látták be, hogy minden választás illuzórikus, azaz hamis elképzelésekre épül.

A választás abszurditása

Kierkegaard egyik esztétáját így nyilatkoztatja "a választás abszurditásáról" a Vagy-vagy-ban [Enten-Eller], abban a könyvben, ami a volta-képpeni írói életművet bevezeti:

"Házasodj meg, meg fogod bánni; ne házasodj meg, azt is meg fogod bánni; házasodj, ne házasodj, mindkettőt meg fogod bánni; vagy házasodsz, vagy nem, mindkettőt megbánod. (...) Higgy egy lánynak, meg fogod bánni, ne higgy neki, azt is meg fogod bánni; higgy neki, ne higgy neki, mindkettőt megbánod; vagy hiszel egy lánynak, vagy nem, megbánod mindkettőt. (...) Ez itt uraim minden bölcsesség netovábbja."

**Kommentár Kierkegaard " Házasodj meg, meg fogod bánni..."
idézeté-hez:**

Ha mai nyelvre fordítjuk, csupán azt jelenti, hogy minden választásunkat meg fogjuk bánni. Mindegy mit választunk, megbánással végződik.

Nézzük meg a társadalmunkat. Ha megvizsgáljuk a környezetünket, no és nem kevésbé saját magunkat, hány embert ismerünk, aki magára veszi választásai következményeit anélkül, hogy megbánná azokat? Hányan nem elégedetlenek az életükkel, vagy annak részeivel, pedig, néhány pontban legalábbis, korábbi választásaik konzekvenciáit nyögik. Ugyan hányan nem váltanak, mondhatni "lovat a fürdetőhelyen" , ha a választásuk olyan problémákat okoz, amit nem láttak előre? Pontosabban utána gondolva, választ a nép egyáltalán, vagy céltalanul, és véletlenszerűen keresztül cikcakkol a létén, kerülgetvén a problémákat, ahelyett, hogy legalábbis megpróbálná megoldani őket?

Az esztéta semmire sem kötelező egoista élvezkedése

Miért adja az esztéta szájába azt a sok ismétlést Kierkegaard, amikor a választás abszurditásáról nyilatkoztatja? Több oka is lehet. Egy az, hogy nevetségessé teszi az embert; nem csak a nyárspolgárságot általában, hanem az esztétát különösen. Aki többek között éppenséggel állhatatlanságával karakterizálható. Keresztül száguld a létén élvezeteket hajhászva - semmire nem kötelező élvezeteket.

Ha számára a legfőbb élvezet annyi lányt elcsábítani, amennyit csak

lehetséges, akkor az egyes lányka ellenállását legyőzni az, ami életébe izgalmat hoz, annak tartalmat ad. Amint elérte, amit akart, - a lány elcsábulását - már siet is tovább, hogy leszakítsa a következő virágot. Nem lehet egy nőt kétszer elcsábítani; ha másodszor is odaadja magát, az már csak ismétlés, és így semmi izgalom. Nincs miért küzdeni tovább, miután elérte, amit kívánt. Csak az új élvezet élvezhető.

Az ismétlés jelentősége az esztéta számára

Az ISMÉTLÉS minden áron elkerülendő, leginkább azért, mert unalmas. Vagyis Kierkegaard éppen avval ironizál esztétája felett, hogy szinte végtelen ismétlésekre ragadtatja. Az idézet amúgy fergeteges gúnyt tartalmaz a nyárspolgárt illetően is, olyan gúnyt, ami talán megtartotta aktualitását napjainkig.

Az esztéta ugyanis a nyárspolgár életén, beképzelt választásán ironizál. Ez az irónikus hozzáállás a létezéshez különben jellemző az esztétára, amikor ugye képtelen bármit is komolyan venni. Mindegy, hogy az ember ezt, vagy azt választja, az eredmény mind egy, a következmény ugyanaz. Választhatja az ember az egyiket, vagy a másikat, mindkettőt meg fogja bánni. Fel is hagyhat a választással magától értetődően, de sajátságosan azt is meg fogja bánni. Színház az egész világ.

Az irónia távolságot teremt

Ha ilyen az ember hozzáállása a létezéshez, akkor nem csoda, hogy az életfelfogása is irónikus lesz. Az esztéta távolságtéremtésre használja az iróniát, hogy távol tartson magától mindent, ami követelményeket támaszthatna vele szemben. Más szóval, az iróniája negatív, miután semmit nem tud a helyébe tenni. Az ember semmire nem használhatja a meddő, terméketlen kritikát, és nem tudja Kierkegaard esztétája sem. Nem segít az életén, miután nem mutatja meg a kiutat abból a kétségbeesésből, amiben található.

Egy kis filozófiai logika

Próbáljunk egy kicsit filozófikusak lenni - használjunk egy kis filozófiai logikát. Amikor az ember esztéta, akkor a társadalomhoz képest az, amiben él. Ha ugyanis nem lenne a nyárspolároktól nyüzsgő társadalom, amihez kritikusan viszonyulhat, akkor nem lehetne esztéta. Vagyis, meglehetősen irónikusan, az esztéta egzisztenciája azon a

társadalmon alapszik, amitől távolságot tarthat. Önmaga ellentétének ereje tartja fenn. Hagy próbáljam láthatóvá tenni ezt más módon. Minden fogalom csakis önmaga ellentétének ereje által egzisztál. Ha azt állítjuk, hogy egy lány szép, ez csak akkor érthető, ha ellentétéhez tudjuk hasonlítani azt, hogy valami szép, mégpedig ahhoz, hogy valami meg csúnya. Ha a csúnya fogalma nem létezne, akkor a kijelentés: Szép lány, merő habraty volna. Ez érvényes olyan fogal-makra mint például, kövér, sovány, magas, alacsony, stb. Másképpen fogalmazva hát, az esztéta foglya annak a társadalomnak, amiben él. Ez is ironikus, de ez olyan ironia, ami nem az esztétától jön, hanem a tény-szerinti életfeltételekből, amiknek alá van vetve.

Az esztétikai élettartalom

Valaki csodálkozhatna, hogyan tud az esztéta egy ilyen életet kibírni. Mivel tölti az idejét? Nem minden esztéta fekszik vízszintesen a levegőben állandóan, hogy a lehető legrövidebb idő alatt a legtöbb lányt elcsábítsa. Mi van, ha művészet kedvelő, hogyan üti el az időt? Kiváló dolog lehet múzeumokba járni, de hát ez ugye nem töltheti ki az egész napját. Ha más nem is, de fájni kezd az ember lába egy pár óra után. Mit csinál hát? Sajátos, de meglehetősen sok időt használ szerepjátásra, csakúgy, mint a nyárspolgár. A különbség csak annyi, ő tudja, hogy játszik, és ezt gyakorta arra használja, hogy bolonddá tegye azt, akivel együtt van. Olyan, mint egy kaméleon, ami mindig a környezete színére vált. Ha például együtt van egy pappal, keresztény szempontokat vesz fel, és miután a kifejlett esztéta szabály szerint egy igen tehetséges fickó, kiválóan tud az élet magasabb szempontjairól diskurálni. Pompásan mulat, amíg ez tart, hiszen ő nem gondolja az egészet komolyan. A sikere titka az, hogy a pap azt hiszi, egy őszintén hívő emberrel van dolga.

Az esztéta és a házasság

Az egyik esztéta Kierkegaard Vagy-vagy-ának "Váltógazdálkodás" ["Vekseldriften"] fejezetében az "állhatatosságról", azaz a változatlan hűségről a környezettel kapcsolatban ezt mondja: "... A barátság máris veszélyes, a házasság még sokkal inkább; tudniillik a nő a férfit olyan gyorsan romba dönti, amilyen gyorsan az elkötelezi magát a tartós kapcsolatára vele. Vegyünk egy fiatalalembert, heves, mint egy arab mén, hagyd megnősülni, és el van veszve. Elsőre büszke a nő, azután gyenge,

azután elájul, majd a férfi ájul el, végül az egész család. Egy nő szerelme csak tettetés, és gyengeség.

Attól, hogy az ember nem megy bele a házasságba nem muszáj az életéből hiányoznia az erotikának. Az erotikus is tartalmazhatja a végtelenséget, de költői végtelenséget, ami éppúgy korlátozódhat egy órára, mint egy hónapra. Amikor két ember egymásba szeret, és sejtik, hogy egymásnak lettek szánva, akkor erősnek kell lenniük, hogy szakítsanak; ugyanis együtt maradva minden csak elveszhet, nincs semmi nyernivaló. Ez paradoxon [önellentmondás - szerző ford.] és az érzelmeknek is való, nem az észnek. Ezen a területen kiváltképpen a hangulatokat kell tudni kezelni, ha ez megy, akkor azok kimeríthetetlen variációit hozhatjuk létre. (...)

Amint egy tapasztalt tengerész mindig kutatva figyeli elől a vizet, és jó előre megérzi a szél változását is, éppúgy muszáj mindig előre látni a hangulatokat. Tudni kell miképpen is hat a hangulat, és milyen lehet a másokra tett valószínűsíthető benyomása, mielőtt az ember magára ölti. Először tiszta hangokat szólaltatunk meg a húrokon, és figyeljük mi talál el valakit, azután következnek a félhangok. Minél több gyakorlati tapasztalattal bír az ember, annál könnyebben győzi meg magát arról, hogy sokkal több található benne, mint amire valaha is számított. Amikor olyan érzékeny emberek, akik különben igencsak unalmasak ingerültek lesznek, akkor gyakorta viccesek. A bosszantás kiváltképpen alkalmas eszköz felfedezni a népség igazi karakterét. A véletlenszerűségben rejlik az egész titka. Azt lehetne hinni, hogy nem művészet véletlenszerűnek lenni, de bizony elmélyült tanulmányokat követel olyan módon véletlenszerűnek lenni, hogy az ember ne menjen olyan messzire, hogy élvezze a dolgot. Nincs közvetlen örömködés, hanem valami egészen más, amit magunk fektetünk be teljesen véletlenszerűen. Megnézzük egy színdarab közepét, vagy elolvassuk egy könyv utolsó harmadát. Ezúton valami egészen más élvezetet kapunk, mint amit az író olyan jól kigondolt a számunkra. Valami mindenestől véletlent élvezünk, az egész létezését áttekinthetjük ebből az alapállásból, és hagyhatjuk a realitást itt megfenekleni."

Kommentár az "állhatatosság" idézethez: Nézzük csak meg

közelebről.

Az esztéta a barátságtól és házasságtól való eltanácsolással kezdi. Ennek alapja, hogy a barátságban, és házasságban ismétléssel találkozunk, és amint emlékszünk talán, az esztéta minden áron el kívánja kerülni az ismétlést, mert ez a szemében gátja az élvezetnek.

Kötelességekkel is találkozok a barátságban és házasságban, a kötelességek premisszái pedig a társadalom által teremtetnek, miután ezek társadalmi normák kifejeződése, hogy mi tekinthető jónak, vagy rossznak az emberei kapcsolatokban. Más szóval: Amikor a közösség azt mondja, hogy ha két ember szereti egymást az a helyes, ha összeházasodnak, az a társadalmi morál kijelentése arról, hogy ebben a helyzetben mi is "a jó". Az, hogy "a jó" egybeesik avval, amit az érzelmeik, és szenvedélyeik nyomán kívánnak, vagyis éppenséggel a házasságot, az vélhetően nem véletlen. Nehéz lenne olyan társadalmi morált respektálni, ami jelentős részben nem esik egybe avval, amit az emberek amúgy is kívánnak az életüktől. Könnyebb úgy igazodni, ha az ember a környezetétől azt hallja arra nézvést mit is kell tennie, amit amúgy is tett volna. Ezért mondja az esztéta, hogy ki kell törni egy kapcsolatból, pedig az érzelmek mást kívánnak. Hagyjuk az értelmet mérlegelni, merthogy éppen az ész az, ami megmutatta, hogy a közösség felfogása "a jóról" egy nagy illúzió nyugszik. csak a nyárspolgár hiszi, hogy "a jó" az a helyes is, és éppen ez az, amit az esztéta elutasít.

Házasság és közösség

A házasság a társadalom számára egy élethosszig tartó kapcsolat két ember között. Ez a legkevesebb, amit egymásnak és Istennek ígérnek, amikor összeházasodnak egy templomi esküvőn. Vagyis örök, vagy végtelen kapcsolatról van szó, örök és végtelen, legalábbis, amíg mind-két házastárs él. Bizonyos értelemben sületlenség persze ebben az összefüggésben örökről, és végtelenről beszélni, miután általában valami egészen mást értünk e fogalmak alatt, éppenséggel valami mérhetetlen időtartamot, ami ezért nem is időtartam. Annak, hogy az örököt egy földi emberi életre korlátozom itt, az az oka, hogy az olvasó jobban értse, mit is ért az esztéta azon, hogy az ember élhet erotikus életet, úgy is, ha nem házasodik meg, és ez is lehet végtelen - költői

értelemben.

A poétikus végtelen

Az esztéta úgy véli, hogy a csábítónak ugyanolyan komolyan, ugyanannyi "munkabefektetést" kell eszközölnie a kiválasztott szépség elcsábításába, mint a társadalom szemében a férjnek a házasság működtetésébe egy hosszú életen keresztül. Vagyis a poézis a csábítás művészetében rejlik, és ezt komolyan kell venni. Miért is?

Vegyünk egy példát: A primitív csábító

A primitív férfi csupán a szekszuális kielégülésére gondol. Ezért, ha el tudja érni, hogy meghengergesse a lányt a matracon, és szeretkeznek, evvel meg is elégszik. Az élvezete nagyjából ugyanolyan hosszan tartó, mint Nyúl Péteré. Egyáltalán nem kap annyit a kapcsolattól, amennyit elérhetett volna. A tapasztalt csábító, avagy a csábítás művésze

A fentiekkel ellentétben a tapasztalt esztéta tudja, hogyan képes kipréselni az utolsó csöpp élvezetet is a kapcsolatból. Művészté teszi a dolgot. Először a legelső kontaktus feszültsége, az első közeledésnél, hogyan kerülhető el, vagy győzetik le az elutasítás. Mint a vívó, aki pontosan megítéli ellenfele mozgását, reakcióit, és pszichéjét, hogy a megfelelő pillanatban bevigye a döntő dőfést. Esetleg elszámítja magát - az ellenfél kivédi [elutasítja - szerző kieg.] a dőfést, de ez csak felerősíti az élvezetet, mert növeli a feszültséget. Újra támad, és ha művésze mestere, védekezésre kényszeríti az ellenfelét, hogy végül - talán győzzön. A harc eredményének bizonytalansága is feszültséget, ezáltal élvezetet okoz. Amíg harcol, kiszámítja esélyét a győzelemre, és ha erős ellenállásra talál, meg kell erőltetnie magát a végsőkig, be kell mutatnia egész művészetét, hogy nyerhessen.

A csábítás szellemi élvezete

Amennyiben az ellenállás nem túl kemény, és vívó esztétánknak felsejlik a győzelem előre, akkor külön élvezet azt elképzelni, mit is hozhat ez magával. Elhagyván a képes beszédet, visszafordulván a realitás világába ez azt jelenti, hogy elképzelni a szekszuális egyesülést a lánnyal legalább akkora élvezet az esztétának, mint maga az aktus. "A várakozás öröme a legnagyobb" szempont kimondottan esztétikai.

Magyarázat Kierkegaard tengerész hasonlatának használatáról

Alláspontja példázatául Kierkegaard az esztétát egy tengerészhez hasonlítja, aki ki tudja számítani a szelet, mielőtt az eléri a hajót. Ugyanígy használhatta volna a vívó képét, aki előre látja, hogyan támad ellenfele legközelebb. Amikor az esztéta arról értekezik, milyen fontos beleérezni tudni mások hangulataiba, akkor ugyanez a gondolatmenet érvényesül. Ha nem mérjük meg a lány hőmérsékletét (átvitt értelemben), akkor nehéz kitalálni miképpen is győzhetjük meg. Nincs két nő, aki ugyanazon technikának dől be. Ezért a csábítónak esetről esetre kell alakítani a taktikáját (csábításról, csábításra).

"Ráhangolódni" a körülményekre

Éppúgy, mint a zenekar első hegedűsének elő kell csálnia egy tiszta A hangot a hegedűjén, hogy a zenekari tagok ehhez tudják hangolni a hangszereiket, az esztétának is ki kell találnia, hogy összhangban van-e a körülményeivel. Ha nem, akkor gondoskodnia kell arról, hogy így legyen, mert különben nehéz elérni az első kontaktust. Amikor azután elfogadtatik, mint aki a társasághoz tartozik, akkor nyugodtan belefoghat felfedni a köztes hangokat, vagyis a többiek gyengéit. Más szóval rétegről, rétegre leleplezni a karaktereket, amire az évődés kiváló esz-köz, mert rábírja az embereket, hogy elfelejtsék óvni a látszatot az összeomlástól, nehogy igazi személyiségük előbukkanjon.

Látszattal a külvilág ellen

Mindannyiunknak van valami homlokzatunk, amit kifelé mutatni kívánunk. Szeretnénk intelligensnek látszani, vagy érzékenynek, viccesnek, stb. Hogy ezt elérjük, bizonyos módon viselkedünk. Úgy öltözködünk, ahogy hisszük, a magunkra vett szerepünkkel összhangban van, és a szóhasználatunkat is megpróbáljuk ehhez igazítani. Például manapság valamely popcsillag rengeteg rajongója próbál rá hasonlítani. A legszélsőségesebb módokon azonosítják magukat vele, úgy öltöznek, úgy beszélnek, mint ő. Ha valami határozott szlenget használ, akkor azt átveszik, és része lesz a rajongó csoport nyelvének. De muszáj arra emlékeznünk, hogy az esztéta az okból vesz föl maszkot, ami passzol a környezetéhez, hogy befogadtassék, és ílymódon játszhasson a többiekkel a feszültség kedvéért.

A megfelelő maszk kialakításának művészete

A fenti idézet végén az esztéta a véletlenszerűség művészetéről beszél. Ez alatt éppenséggel a pillanatnak legmegfelelőbb maszk kialakításának művészete értendő. Az egyik alkalommal az egyik maszk, másnap egy másik passzol. Aláhúzandó, hogy bizony nehéz oly módon maszkot váltani, hogy az valódi arcnak tűnjék, márpedig olyannak kell lennie, különben nem bolondítja el a környezetet ugye. Az ember könnyen bele-savanyodik a különféle szerepekbe, ha nem vigyáz nagyon, de amikor valami ennyire nehéz, akkor az élvezet is annival nagyobb, ha sikerül a dolog.

Az esztéta úgy manipulálja a környezetét, mint valami bábos

Az esztéta azt is állítja, hogy nem élvez közvetlenül, hanem azáltal, amit mintegy véletlenszerűleg maga fektet be a dologba. Ez annyit tesz, hogy nem emberek egy bizonyos körének társasága adja az élvezetet, hanem az a tartalom, amit az ember képes kihozni belőle. A népség hozzáhangolódik az ember tónusához, úgy táncol, ahogy ő dudál, vagy, amint tetszik.

Az esztéta emberi jellemzői

Ezidáig az esztétát úgy mutattuk be, mint egy ellenszenves alakot, de nem - csak - az. Mindenekelőtt egy szerencsétlen ember, aki miután valamely komoly lelki krízis elé állított, nem talált más kiutat, mint a destruktívát. Nem talált olyan válaszra, ami kiemelte volna a válságból, és az élet valamely értelmes útjára vezette volna.

Ki a felelős?

Egy másik kérdés lehet, hogy muszáj-e az embernek olyan nagyon sajnálnia azokat, akik szorosabb kapcsolatba kerültek az esztétával. A fiatal lány, akit elcsábított mégiscsak hagyta magát elszédíteni, aktívan résztvett a komédiában, noha talán ez neki mégse volt színjáték. De választott, hagyta magát, és így felelős a cselekedeteiért. Azok, akik mindig, amikor valami rosszul sül el, avval jönnek, hogy: "Nem tehetek róla. Nem az én hibám volt", pedig aktívan, vagy passzívan részük volt abban, ami kiváltotta a tragédiát, nem érdemelnek nagyobb együttérzést, mint a gátlástalan csábító, aki tisztán tudja mit tesz, és kiáll a cselekedeteiért.

Az esztétika pozitív is

Nem ajánlott hátradőlni avval az elképzeléssel sem, hogy az esztétika csak valami rossz lehet. Szörnyű is lenne, ha megtagadnánk magunktól az életöröm, és élvezet minden formáját.

Kierkegaard sem így vélte. Csupán megmutatta, hogy a létezésben az esztétikai a saját jelentőségében mérendő, és, hogy az életben van más és több is, mint az élvezkedés.

AZ ETIKUS ÁLLAPOT

VAGY -VAGY

Azon esztéták, akiket eddig megismerhettünk Kierkegaard Vagy - vagy-ából jöttek, közelebről az első kötetből, amely bemutatja az esztétikai állapotot. A második kötetben találkozunk *assessor* [akkori idők rendőrbírája kriminális ügyekben - szerző kieg.] Wilhelm bíróval. Kierkegaard a levélformát választotta a bíró esztétáról és etikusról szóló gondolatainak kifejtésére. Ez a Wilhelm egy pár óriás hosszúságú levélben arra akarja rábíri barátai egyikét, a fiatal A-t, hogy hagyjon fel esztéta életvitelével, és legyen etikus.

Wilhelm tanácsai A-nak

Ha távirati rövidséggel akarnánk összefoglalni, mit is tanácsol W. A -nak, akkor ennek a mondatnak kellene lennie: Válaszd magadat. Ha valaki meg van zavarodva, márpedig megvan, ha esztéta, akkor magát kell választania, amint van - egy zavarodott emberke. Ez magyarázatot követel. Az esztéta ugye csupán egy korábbi nyárspolgár, aki belátta, hogy az élete névtelen hatalmak által irányított, ezért a választásai nem a sajátjai, hanem olyan viszonyoknak köszönhetőek, amiknek nem ura. Ezért azután ugyanúgy lehet hip, mint hop, amit választ. Még azt sem mondhatja, hogy a jót választja, mert, amint láthattuk "a jó" attól az időtől függ, amiben élünk, és úgy változtatja a tartalmát, ahogy a szél fúj.

A választás, mint abszurditás

Persze nem kelhetünk át a léten úgy, hogy ne kelljen választanunk, de az esztéta úgy teszi magát túl a nehézségen, hogy a szerencsést és gyümölcsözőt választja, abból a jelszóból kiindulva, hogy: Ha ezt választom az jó, de ha nem teszem, az is jó. Más szóval, nem tud

minősítetten állást foglalni, hiszen a választás a számára abszurditás.

A választás, mint reális lehetőség

Íme, Wilhelm mondja: 1) Tudsz választani 2) azért, mert magadat választod, amint vagy - egy szerencsétlen ember. Láttuk korábban, hogy a jó történelmileg meghatározott, de A. nem. Ő itt, és most van. Nem változó, hanem állandó, hogy matematikai kifejezést használjunk, bár magától értedődően befolyásolt a történelmi idő által, amiben felnövekedett. Meglehetősen sajátosnak tűnhet azt tanácsolni valakinek, hogy válasszon valami negatívát, de van értelem a bolondságban.

"A jó" érvényes fogalommal lesz

Amikor Wilhelm azt mondja A-nak, hogy válassza a kétségbeesést, ezt azért teszi, mert kétségbeesett, hiszen esztéta. Ha A hallgat Wilhelme két dologra jön rá: 1) Választott valami valódit, és ezért ez jó, és 2) egyáltalán - választott. Egyedül már a valódi választás tovább lendíti A. emberi fejlődését. Ugyanis egyik legfontosabb karakterjegye az esztétának, hogy nem választ valami idea alapján, hiszen meggyőződése, hogy minden választás abszurd. Annak, hogy A. egyáltalán tudott választani az az oka, hogy első alkalommal esztéta egzisztenciájában felfedezett egy jónak definiálható választási lehetőséget.

Ember/Isten

Korábban a könyvben leírtuk, hogy a fogalmak csak egymás ellentétei révén érthetőek (hideg/meleg, stb.) Amikor például Szókratész azt állította, hogy nem tud semmit, nem hasonlította tudatlanságát mások kisebb, nagyobb tudásához. Ellenkezőleg, volt olyan szerénytelen, hogy úgy vélje, több belátással bír, mint mások, miután ő volt az egyetlen, aki tudta, hogy nem tud semmit. A másik oldalról nézve persze nem lehet valaki tudatlan, anélkül, hogy összehasonlítna magát valaki, vagy valami tudóval. Miután ez a "valami" nem található az emberek között, muszáj rajta kívül keresni, és egyetlen egy lehetőség van - hogy a tudás csakis az isteni, létezőlő princípiumé lehet - avagy Istené, ha az ember úgy akarja.

Az etikus állapothoz vezető gondolatok

Ugyanígy áll a kétségbeeséssel. Kétségbeesettnek lenni beláthatólag nem valami pozitív helyzet, ha az ember nem tudja a kétségbeesését

valami konstruktívra használni. A másik oldalról nézve, viszont nem választhatja a kétségbeesést, ha nem található ennek valami abszolút ellentéte. Ennek az abszolút ellentétnek, a dolog természetéből eredően muszáj abszolút pozitívnak lennie, és abban a pillanatban, amikor a kétségbeesés elismertetik, ez ugyanakkor elismerése valami örökérvényű jónak is. Ez az örökérvényű jó ugyanúgy az emberen kívül található, mint a megismerés, vagy tudás lehetősége emberen túli volt Szókratész gondolatvilágában.

Vallásosság ész által

Ha egy esztétára gondolunk, aki olvasta Szókratészt, és elérkezett életében ahhoz a ponthoz, hogy önmagát válassza, a következőket fogja átélni: Mint ember tudatlan - azaz muszáj lennie valami magasabb rendű tudónak - és ez Isten. Mint ember kétségbeesett - vagyis láthatónak kell lennie olyan felsőbb fokú valaminek, ami e kétségbesés ellentétét magában foglalja - és ez Isten. Amikor tehát az esztéta magát választja, mint embert, ezáltal bevon egy fölérendelt lényt is a létezésébe. Vallásossá lesz, abban az értelemben, hogy az értelme használata által elismeri, hogy van egy hatalom, ami fölötte áll. Ezután nem kezelhetjük úgy tovább, mint esztétát. Etikussá lett.

Az etikai kihívás: Azt választani, ahogy az ember van

Az etikus ember nem kereng a lét üres terében. Avval együtt, hogy önmagát választotta, a teljes felelősséget is vállalta magáért. Miképpen is tehetette ezt meg? Azáltal, hogy belátta Isten fölötte áll. Isten magasabb rendű, avagy a hatalom, aki őt is teremtette, mint embert. Amikor tehát önmagát választja, elfogadja magát Isten kezéből, és ezért képes vállalni a felelősséget a saját életéért. Két ember nem választja magát ugyanazon a módon, mert különbözőek, ezért nem lehet megmondani, hogy mi az igazi módja az emberlétnek. Ami jó az egyiknek, az lehet rossz a másiknak. Ebből következik, hogy az egyes ember kénytelen maga felelősséget vállalni a saját életéért. Ez valami nagy és súlyos felelősségnek tűnhet, amit cipelni kell körbe, de ha ez Istennel egyetértésben történik, elbírható.

A felelősség, mint önmagunkkal szembeni kötelezettség

Ha egyszer valaki komolyan önmagát választotta, azaz minden hibájával, és hiányosságával együtt, amit csak a karaktere tartalmaz, akkor

többé nem szabadulhat a felelősségétől. Nem tud többé alkalmas és alkalmatlan időben a bizalmasaihoz futkosni, hogy panaszkodjon szerencsétlennek mutatózó választásai miatt, és ugyanakkor megtagadni a felelősségét a következményeket illetően.

A következőkben megpróbálom láthatóvá tenni a problémát, hogy mit is jelent önmagunkat választani, amilyenek vagyunk. Ha például túl sokat dohányzom (márpedig ez így van) két lehetőségem van: Megpróbálhatom abbahagyni (amit meg is tettem), vagy elfogadom magam egy olyan embernek, aki dohányzik, méghozzá túl sokat. Az első lehetőség magában hordozza azt, hogy át kell alakítanom magam. Először föl kell halmoznom egy jókora adag rossz lelkiismeretet, mert túl sokat dohányzom, azután a rossz lelkiismeret hatására el kell döntenem, hogy most azután vége. Ki a dohányossal. Teli önigazoló ügybizalommal találkozom az első dohány nélküli nappal, és totálisan megváltozom napközben. Újjászületettnek érzem magam, minden káros szenvedélyemet kidobtam a hajóról, robbanásig teli vagyok energiával, folyamatosan beszélek, hisztérikusan nevetek a leglaposabb vicceken is, és nagyjából elviselhetetlen lettem a környezetem számára. Farizeus lettem, mindenkinél mindent jobban tudó, fölülemelkedett a szegény bolondokon, akik még mindig nem jöttek ki a dohánymocsárból, és elmesélem nekik, hogy milyen egyszerű élet várja őket, ha ők is megbölcösülnek, mint én - amikor végre rátalálnak az útra. Ez történik az első napon. A másodikon lázasan kutakodok az összes zsebemben, minden elgondolható, és elgondolhatatlan rejtekhelyen egy otffelejttett cigaretta után, hogy, ha találok egyet, suttymban elszívjam a végén. Végülis csak egyetlen egy cigarettáról van szó, és az csak nem okoz kárt ugye. Rómát sem egy nap alatt építették föl. Legbelül persze tudom, hogy becsapom magam, és avval vádoló magam, hogy gyenge vagyok, karakterhibás személy, aki nem tudja véghezvinni, amit elhatározott, stb. Szerencsétlennek éreztem magam előbb, amikor dohányoztam, de most még szerencsétlenebb leszek, mert visszaesek.

Ha azonban a szájalmas komédia helyett, ami csak még szerencsétlenebbé tett, úgy választom magamat, amint vagyok - egy reménytelen

dohánynarkomán - megbékélek az elmémben. Valami sajátos történik, az, hogy most szabadon mondhatom magamnak: OK, te egy roncs vagy, de rendben van. Jobb lenne, ha nem így volna, de miután így van, ezt kell elfogadni. Ez nem akadályoz meg abban, hogy egy későbbi időpontban megpróbáljak leszokni ismét. Csak más alapokon kell történnem. Ha nem sikerül, nem leszek boldogtalan, mert hiszen elfogadtam magam olyannak, amilyen vagyok - egy roncs. Más szóval, magamat választottam. Ami döntő ebben a választásban, az az, hogy valódi. Nem valami ideális képet választottam magamról, hanem magamat, amint vagyok éppen. Ezért nem vagyok kétségbeesve többé, mert egy állandó tényező lépett fel az életemben, a saját egzisztenciám formájában.

A társadalom felfogása a felelősség fogalmát illetően

Ha az olvasó egy napon venné a fáradságot, hogy meglátogassa a városi bíróságot, és aznap éppen büntetőügyek lennének a napirenden, akkor megfigyelhetné, amint nem csak a védő, de még a bíró is próbálja megtalálni mindazt a mentő körülményt az ügyben, ami csak a vádlott előnyére szolgálhat. Ha például szerencsétlen gyermekkorra volt, ez elő fog kerülni, hogy mentségére váljon. Más szóval az egyes emberen kívüli viszonylatok, többek között a jogrendszerben is belejátszanak a felelősség fogalmának definiálásába. Ez a jogrendszer természetesen arra épül, amit az ember társadalmi erkölcsnek, vagy etikának nevezhet, de nem Kierkegaard etikus ember modellje az előkép. A nyárspolgárnak egyébként ez a felelősséget általa elképzelhető minden módon kielégítő rendszer, és miután a lakosság túlnyomó többsége nyárspolgár, ily módon eleget is tesz az elvárásoknak.

Mikor igaz Isten az egyénnek?

Egy előző bekezdésben leírtuk, hogy amikor az ember önmagát választja, miképpen választja ugyanakkor Istent is. Ebből logikusan annak kéne következnie ugye, hogy mielőtt ez megtörténik, Isten nincs az egyén számára. A nyárspolgár talán szorgos templomjáró, pénzt dobál a perselybe a Kül Misszió számára, asztali, és esti imát mond, és az egészet tekintve igaz kereszténynek tartja magát, és rendben lévőnek a viszonyát Istennel. De miután Istent illető választása a nyárspolgári feltételek szerint történt, ez nem igazi választás. Nyárspolgárként ugyanis az ember bármit választhat, anélkül, hogy ennek a legkisebb

valódi jelentősége volna.

Próbáljuk megérteni a következőkben, hogy mi is volt Kierkegaard véleménye az efajta vallásosságról. A szöveg *A pillanat [Øjeblikket]* 9. számából való:

Kierkegaard a nyárspolgári vallásosságról

"... Volt egyszer, amikor "az ember" oly módon viszonyult önmagához a kereszténység egy végtelen elképzelésében, hogy komolyan vette a meghalást [a világ számára], azt, hogy gyűlölje magát, meg a tanításért való szenvedést, és akkor olyannyira nehéznek találta az életet, igen olyannyira fojtogatónak, hogy még a legkeményebbek is majdnem összerogytak a nehézségek alatt, férgekké zsugorodtak, és még a legalázatosabbak sem voltak messze a kételkedéstől. Éppen emiatt a sok nehézség miatt, légy csak felszínes - és látni fogod, amint az összes ne-hézség eltűnik! Légy felületes; és legyél bár magad lelkész, esperes, vagy püspök, aki - egy az új testamentumra tett szent eskü erejével - egyszer egy héten háromnegyed órában hangosan habrtyol valamit, de különben minden más fontosabb egy jó napon; vagy légy magad is hívő, aki háromnegyed órában felemeltetik ama magasságba, amit a pap habrtyol, de különben legyen minden más fontosabb egy jó napon: És látván látod majd, hogy minden nehézség eltűnik! Hamisítsd csak meg a legmélyebb alapjaiban Isten, avagy a kereszténység felfogását ezen életről, legyen az útjelző, hogy ez az út az igazi, ez Istennek tetsző, hogy ez (éles ellentétben Isten szavával) könnyű - és látni fogod, hogy az összes nehézség eltűnik, ez a világ pompássá válik, pompázatosabb, kényelmesebb, és könnyebb minden évszázaddal, amit ilyen módon élünk. És ne szégyenkezz egyáltalán, higgy nekem, senki nem fog beléd kötni, az egész banda ugyanabból az anyagból öntetett, a dicsérő szónoklat már elő van készítve, az okosságod dicsérete, a dicsérő beszéd azoktól, akik rólad áradoznak, és akik - milyen okosan van ez kiszámítva - önmagukat dicsérik, és csak akkor ítélnének el, ha nem olyan volnál: mint mindenki más."

Kommentár Kierkegaard nyárspolgári vallásosságról szóló

szövegéhez:

Az idézet elején Kierkegaard leírja, hogy a régi idők keresztényei olyan mértékben próbáltak felnőni a keresztény ideálhoz, hogy majd összeroskadtak a terhek alatt. Ezután az ő ideje kereszténységének szatirikus leírása következik, amikor a nép már régen belátta, hogy semmi oka megszakadnia abban, hogy megpróbál az ideálok után élni, amikor senki más sem próbálja ezt. Ami komolyan indult, átalakított komédiává, és felületességgé. Maguk a papok is, akiknek mintaképül, és kalauzul kellene szolgálniuk a keresztényeknek, résztvesznek a maszkábalban, és ez teljesen világos mindenkinek, olyannyira nincs megfelelés a szószékről előadott prédikációik, és az életvitelük között. A másik oldalon persze ez sokkal könnyebbé teszi a hívők számára, hogy az életüket keresztény komolyság nélkül rendezhessék be. Még előny is származik a dologból, miután így az ember nem válik ki ugye a tömegből - "a többi" közül. Ez anonim biztonságot ad, nincs kockázata annak, hogy a többség megbűbolja a delikvenst, mert másmilyen. Ellenkezőleg, mindenki, a papságot is beleértve kész dicsérni - dicsérő szónoklatot tartani, amint ezt Kierkegaard nevezi, mert a szónok ily módon indirekt módon saját komolyságának hiányát is dicséri. Az egyetlen, ami a népet feldühíti, ha az ember megengedi magának, hogy másmilyen legyen. Ennek oka persze az, hogy ily módon kiállítatik a többség hiányos volta - felpiszkálódik a rossz lelkiismeretük - és ezért kell magára vennie a dühüket.

Az etikus valláshoz való viszonya

A fentiekben Kierkegaard azon a langyosságon és cinizmuson humorizált, ahogy a lekész az evangéliumot átadja, és amint azt átveszi az úgynevezett keresztény áhítat kereső. Az etikus nem ilyen módon vallásos. Természetesen ő is, mint mindenki más etikus egyszer nyárs-polgár volt, és ezért valószínűleg valamely időpontban hasonló felületes kapcsolatban volt avval a vallással, amivel Kierkegaard szavain keresztül éppen megismerkedtünk. Ez egy meghaladott állapot. Első alkalommal életében elismeri Isten létét, amikor érzi, hogy saját magát veszi át tőle, vagyis Isten által veheti át a felelősséget saját magáért. Ennek ellenére nem lesz, Kierkegaard nyelvhasználata értelmében, vallásos - csupán etikus. Ez logikátlanak tűnik, és ezért magyarázatot igényel.

Hogy láthatóvá tegyük a problematikát - még egyszer - visszatérünk az esztétához. Az ő gondja az volt, hogy nem tudott "igazi", autentikus emberi életet élni, mert az egész létezést torzképnek, illúzióknak látta, amihez lehetetlen volt komolyan viszonyulnia.

Mondhatjuk, hogy elveszette magát az életben. Ezen a feladványon az etikus túllépett. Éppen megtalálta magát - a saját egzisztenciájában - úgy, amint van, minden díz és minden mentség nélkül. Most átalakul valami az etikusban. Éppen, amiért megtalálta az énjét, újra be tud lépni az emberlétebe.

"Realizálni az általánost"

Most akkor "realizálhatja az általánost", hogy Kierkegaard kifejezését használjuk, mondhatni élhet egy egészen átlagos emberi életet, annak örömeivel, gyászával és reményeivel.

Ha ebben az állapotban elragadtatna a kereszténység által - igazán és komolyan - akkor nem tudná realizálni az általánost. Visszavonulna a világból, hogy az Új Testamentum szerint éljen.

Kierkegaard abszolutikusan tolmácsolja ezt, vagyis kiragadja a legmesszebbvivő konzekvenciákat az Új Testamentumból. Ha pár rövid szóba akarjuk préselni ezeket, akkor ebbe az irányba kellene mutatniuk: Szenvedned kell a hitedért. Semmit nem kapsz ajándékba. Le kell mondanod e világról, és az ezután következőre kell koncentrálnod.

"Meghalni" a világ számára

Kierkegaard azt mondja: halj meg a világ számára. És éppen ez, az, amit az etikusnak nem kell. Neki realizálnia kell az általánost - a világban kell élnie, és élnie kell a világgal, de ezt tudatosan kell tegye. Ami annyit tesz, hogy akceptálnia kell, ami éppen most érvényes a világban.

A nyárspolgár és az etikus közötti különbség

Na de hát, vethetné közbe az ember, nem lett akkor újra nyárspolgár belőle? Nem, nem lett, mégpedig a következő okból: Amikor magát választotta, úgy, amint volt, minden hibával és hiányossággal, Isten kezéből fogadta el magát, és átvette evvel a felelősséget az életéért. Fordítva pedig, Isten elfogadta, amint volt, - evvel és evvel a hibával, és hiányossággal. Vagyis nem lett perfekt ember attól, hogy etikus lett - hanem egy igaz ember lett. A kérdés csak az, hogy perfekt és ember egyáltalán egymásra vonatkoztathatók-e. Nem üres térben egzisztálunk

ugye, hanem egy állandóan változó társadalomban, ahol az egyik dolog, ami folyamatosan változik, az a jó és a rossz fogalma. Az etikus először akkor tapasztalta meg Istent, amikor etikus lett - előtte a legjobb esetben valami konvenció volt a számára. Logikus végkövetkeztetés, hogy Isten azelőtt is volt, mielőtt az etikus fölfedezte. Hiszen különben ő teremtette Istent, és nem fordítva.

Isten, mint az örök jó

Isten tehát örök, és Isten teremtette az etikus. Ő teremtette különben a nyárspolgárt, és az esztétát is. Miután Isten az örök, az örök érvényű, az örök jó, az egyetlen jó teljességben érve, ezért lehetetlen elképzelni, hogy a nyárspolgár és az esztéta valami rosszat reprezentáljon. Ők is a maguk módján a jó egy bizonyos oldalának, vagy árnyalatának kifejeződései.

Az etikus megnyugtatása

Az etikus ezért nem veheti el a társadalmat, amihez tartozik, mert Isten a teremtő - a társadalomé is, mert az Isten által teremtett individuumokból áll. Az etikus nyugodtan aktivizálhatja magát a társadalomban, és élhet egy látszólag tipikus nyárspolgári életet, de ezt ő azon kétségbeesés nélkül teheti meg, ami rejtett a nyárspolgár számára, és elismert az esztétánál.

Az etikus elfogadja a társadalmi normákat

Amikor az etikus részt vállal a társadalomban, elfogadja ezáltal annak érvényes nézőpontját a jót és rosszat illetően is. Vagyis elfogadja a közösségi normákat. Az egyik ilyen norma a házasság. Mostanság egyre inkább elfogadott a papír nélküli kapcsolatban élés, de ennek a növekvő mértékű elfogadotásnak dacára a társadalom leginkább abban érdekelt, hogy házasodjon a nép. Ez látható a törvényhozásban is, ami teljesen nyilvánvalóan favorizálja a házasságot, szemben a papír nélküli kapcsolattal. Persze lehet egy ilyen együttélés éppolyan bensőséges, és kötelező érvényű a partnerek számára, mint a házasságban. Lehet épen úgy életreszóló is. Semmi nem gátolja meg azt, aki papír nélkül megfogadja Isten előtt, hogy élete végéig együtt marad a másikkal. Vagyis, ami megkülönbözteti az ilyen típusú együttélést a házasságtól, az a hivatalos megerősíttetés, vagy a templomban, vagy az anyakönyvvezetőnél, és hát nem pontosan ugyanazok a jogi következmények, mint a házasság esetében. Ha például az egyik fél meghal, akkor adódhatnak

problémák az örökséget illetően, vagy, ha elválnak egymástól, akkor szintén lehetnek gondok az esetleges szülői jogok, és láthatás tekintetében. Kierkegaard nem volt valami nagy csodálója "a hivatalosságnak", de a másik oldalon meg a házasság híve volt, az elkötelezettség miatt, amikor a házas felek elkötelezik magukat egy életen keresztül szeretni egymást.

Kommentár a Normaalkotás fogalmához:

Az olvasó többféle összefüggésben találkozott a "norma" kifejezéssel. A munka világában láthatjuk az akkord-munkára alkalmazva, amikor meg van adva a norma, hogy az egyes munkásnak adott időben, mekkora mennyiséget kell produkálnia. A szó gyakorta azt határozza meg, ami minimum követelményként van elé állítva.

Más összefüggésben a szó gyakran használtatik, mint morálfogalom - csoport-normákként, azaz a tolerált és nem tolerált viselkedés normái - de többször láthatjuk képlékenyebb összefüggésben is. Nehéz lenne definiálni például, hogy mit is fed a "társadalom normái" kifejezés. Ebben a társadalomban itt [Dániában] kb. 5 millióian vagyunk. Együtt tesszük ki a "társadalmat", de senki a legvadabb fantáziájában sem állíthatná, hogy mindannyiunknak közősek a normái. Ha elképzeljük, hogy egy szép napon olyan sajátos helyzetbe kerülünk, hogy valakinek, aki soha nem találkozott a "társadalom normái" fogalommal, el kellene magyaráznunk mit is tartalmaz valójában, hát nem lenne könnyű dolgunk, az biztos. Talán mondhatnánk, hogy ez takarja a legkisebb közös nevezőt, amiben mi itt mindannyian meg tudunk egyezni egymással, de ez sem lenne korrekt. Meg merem kockáztatni, hogy egyetlen egy olyan valami sincs, amiben mindannyian meg tudnánk egyezni. Van például egy társadalmi normánk, ami szerint lopni rossz dolog, de bizony találhatóak emberek, akik semmi rosszat nem találnak ebben. Még abban sem vagyunk egy véleményen, ami egy emberélet kioltását illeti. Még mindig sokan vannak ebben a társadalomban, akik hívei a halálbüntetésnek, de ez nem egyike a társadalmi normáknak. Mindennek ellenére majdnem mindannyiunknak van elképzelésünk arról, mi értendő társadalmi normák alatt.

Ugyanis jogállamban, és reprezentatív demokráciában élünk. A jog

-állam az egy olyan társadalom, amely védi, és kötelezi az egyes polgárt azon törvényeken keresztül, amiket a nép reprezentálói - a megválasztottak - elfogadnak a parlamentben - nálunk a Folketing-ben. Ezen túl az egyes polgár jogállamban védett egy alkotmány által is, ami nem változtatható meg politikusok egy véletlen gyülekezete által. Sok állam alkotmánya tartalmaz olyan jogokat, amit a szóbanforgó állam legtöbb lakosa nem veszíthet el - pld. a szabad véleménynyilvánítás joga, gyülekezési szabadság, vállalkozási szabadság, vallásszabadság, stb. Összefoglalva ezeket emberi jogoknak hívjuk. Ezért van, hogy a legtöbb jogállamban nagyon nehézkes, és körülményes alkotmány-változtatást elérni. Túl hosszadalmas lenne leírni itt az egész apparátust, amit a jogállamok többségében mozgásba kell hozni egy-egy alkotmánymódosítás eléréséhez, de egy fontos dolog gyakorta megköveteltetik egy ilyen változtatáshoz, és pedig népszavazás a kérdésben. [...]

Tehát normálisan a nép képviselői jelölik ki az éppen érvényes normák kereteit. Az is eszünkbe juthatna, hogy ezek szerint, ezek a normák a lakosság nagy többségének véleményét képviselik. De nem muszáj így lennie. Némely norma könnyen, csakis valamely kisebbség javát szolgálhatja. Sok országban készülnek törvények, amelyek direkt a külön-böző kisebbségi csoportok védelmére valók, és olyan jogokat biztosítanak a számukra, amiket ezek nélkül nem tudnának elérni. A legtöbb országnak van például valamely állatvédelmi törvénye, ami megköveteli, hogy valamely pontosabban meghatározott módon vágassanak csak le, a lehető legkevesebb szenvedést okozva nekik. Bizonyos vallási csoportoknak viszont csak egy más módon levágott állatot szabad megennie, és nekik ezt többnyire engedélyezik. Egy alkotmány gyakorta tartalmaz rendelkezést a polgárok vallásszabadságáról, és ez sérül, ha nem tudják oly módon levágni, és elkészíteni az ételül szolgáló állatot, amint az nekik elő an írva.

Összefoglalva mondhatjuk, hogy a társadalom normái azt fejezik ki, amit a többség, a képviselőin keresztül igazságosnak, és méltányosnak talál. Ahhoz azonban, hogy ez "a jó" megjelenhessen a törvénykezésben, mindenekelőtti feltétel az, hogy nem lehet ellentétben az alkotmánnyal, vagy alaptörvénnyel.

A szeretet arcai

A szeretetnek sok arca van. Amikor az esztéta egy kellemes lánykára vadászik, ezt azért teszi többek között, mert őt szeretvén önmagát szereti. Mivel éppenséggel nem a lány személyiségét, hanem az erotikus gyönyört szereti, amit átél, amikor szeret. Vagyis a szerelme egoizmusban gyökeredzik, más szóval nem szeretet, hanem önszeretet. Amikor az erotikus gyönyör eltűnik, elfoszlik a szerelme is, mert többé nem azt kapja, amit kapni akar. Semmit nem kap többé a kapcsolattól.

A szeretet definíciója

Az ember nem tud szeretni senkit, ha csak kapni akar. Csak amikor megfeszül a legszélsőségesebbig, hogy adni tudjon, akkor beszélhetünk szeretetről.

Szeretet-e a szerelem?

Ameddig a lány fiatal és kellemes, és a kapcsolatban még van feszültség, addig könnyű beképzelni, hogy amit érzünk, az szeretet. Tejísten, hiszen egész idő alatt esztétikai impulzusok bombázzák az embert, és mást sem csinál, mint élvezni a másikat. Szerelmes.

A szeretet, mint elkötelezettség

Amikor azután a lányból feleség lett, amikor az izgalom elvesztette fe-szültségét, a felfedző út véget ért, akkor jön az elkötelezettség a másik iránt, az ígéretet be kell tartani. Az etikusnak ez semmi gondot nem okoz.

A szeretet, mint választás

Az etikus azt *választotta*, hogy szereti a párját, nem a maga, hanem a másik kedvéért. Elkötelezte magát ígérete által, és a választása révén, hogy szeretni fogja a másikat. A szeretet érzése magatartássá lett, és a szavak igaz jelentése szerint a magatartás tartós, míg az érzés gyakorta rövid ideig tartó. Az érzelmek csupán feldolgozatlan, és mérle-geletlen benyomások következményei. Így és úgy érzünk, de nem gondolkodunk rajta, miért is.

A következőkben néhány szövegrészt olvashatunk Kierkegaardtól, arról, miként is látta ő a szeretetet.

Kierkegaard a házastársi szeretetről

I. szöveg:

"A férj, mint igazi győző nem ölte meg az időt, hanem megváltotta, és megőrizte az örökben. Az a férj, aki ezt teszi igazándiból költőien él, megoldja a nagy rejtélyt, az örökben élni, miközben ugyan hallani a faliorát ketyegni, mégpedig úgy, hogy ennek ütese nem kurtítja, hanem kitágítja az örökkévalóságát, ellentmondás, ami legalább olyan mély, de sokkal nagyszerűbb, mint az az ismert leírás, amit a középkornak köszönhetünk, ami egy szerencsétlenről mesél, aki amikor felébredt a pokolban felkiáltott: Hány óra van, mire az ördög azt válaszolta: Egy örökkévalóság... A házastársi szeretet ellensége ugyan ott az időben, de az örökkévalósága is az időben, úgyhogy állandóan megvan a feladata, akár az úgynevezett külső, avagy belső kétségek eltávolítását illetően." (Forrás: Arne H. Petersen *Se dig i spejlet/Nézz tükörbe/ Stig Vendelkærs kiadó 1984*)

II. szöveg:

"A házastársi szeretet... hűséges, állandó, alázatos, türelmes, készséges, örömteli. Mindezen erények sajátossága, hogy az egyénben határozatnak el. Az egyén nem külső ellenfelekkel harcol, hanem önmagával, önmagától küzdi ki a szeretetet. Sajátosságuk még az idő is, ugyanis az igazságuk, nem egyszer és mindenkorra szól, hanem arról, hogy *állandóan* vannak. És ezekkel az erényekkel nem valami mást ér el, hanem csakis magukban éretnek el... A házastársi szeretet nem külső jelekben mutatkozik, nem úgy érkezik, mint a gazdag madár, zúgva és suhogva, hanem olyan, mint egy csendes, sérthetetlen szellemi lény." (Forrás: *mint az I. szöveg*)

II. szöveg:

"A házasság most és mindig a legfontosabb felfedező út lesz, amit egy ember megtehet; a lét minden egyéb ismerete felszines összehasonlítva egy férjével, tudniillik ő, és csakis ő mélyült el igazán a létezésben." (Forrás: *mint az I. szöveg*)

Kommentárok a házasságról szóló szövegekhez:

I. szöveg: Itt a férj "az örökben" él kétféle értelemben is. Egyrészt a házassága örök, vagyis állandó. Érvényes élete hátralévő részére. Ha az igazi feltételek szerint házasodott, márpedig ez így van, ha etikus,

akkor az isteni örökkévalóság is benne van. Nem azért, mert a házasságot meg-áldotta az egyház, hanem mert a feleségét nem a saját, hanem az ő kedvéért szereti. Ha valaki igazi szeretetből ház sodik, ez kizárja az önszeretet motívumát. Szeretned és tisztelned kell a feleségedet, és ezt kell tenned, mégpedig nem a saját érdekedben, hanem az övéért. Ezáltal a házsság egy új dimenziót kap, egy olyan dimenziót, ami közel embertelen, hiszen fölötte van annak, amit a legtöbb ember prezentálni tud. Itt vallásos értelemben beszélünk a házasságról - szeretet Isteni értelemben, és ezáltal lesz örökkévaló. Amikor Jézust idézik az Új Testamentumban, azt mondja, hogy Isten az embert az ember kedvéért szereti, és nem a sajátjáért, ez az a mintakép, amihez Kierkegaard szerint fel kell nőnünk. Azt is írja a szövegben, hogy ugyanúgy, amint a szeretet nagy irányvonalai szerint élünk, nem szabad megfeledkezniünk a mostról sem - "hallani a faliórát ketyegni" - a mindennapi életben kell praktizálnunk a szeretetviszony ismétléseit. Ezáltal lesz minden másodperc igazi, és enenk a révén örök. Szeretni kell tehát a feleségünket / férjünket minden tudatos pillanatban, és ezáltal éljük meg azt a paradoxont, hogy az idő nem múlik, hanem örökké tétetik, hiszen immáron vallásos princípiumok szerint élünk.

II. szöveg: Itt leíratik minden sajátosság, amit a házstársi szeretet magában hordoz, ha igazi szeretet kíván lenni. Ezek eléréséhez napi harcra, illetve tudatosításra van szükségük a házasság feleknek. A szeretet nem egyszer, és mindenkorra adatott, hanem állandóan megdolgozandó. Nem lehet elheverni tehát a házastársi babérokban abban a tudatban, hogy jó házasság felek vagyunk, mert ezt, vagy azt megtettük a párunkért. Állandóan a legszélsőségesebben meg kell feszülnünk, hogy betölthessük a szeretet-kötelezettségeinket. Nem kapunk valami különleges fizetséget mindezért, vagy nem érünk el különös előnyt általa, csak "az erény maga éretik el", vagyis lehetővé válik, hogy az ember igaz szeretetben éljen.

Etikus, - na és?

Elértünk egy pontig, ahol az ember megtalálta magát, képes harmóniában élni a társadalommal, és elismerte Isten létét. Csábító arra gondolni, hogy akkor hát minden jó. Márpedig ez távolról sincs így.

Hozzá vagyunk szokva, hogy hétköznapjainkban sokmindent

adottnak vegyük. Ha beleütközünk valami problémába, megállunk, leglábbis így gondoljuk, pontosan megvizsgáljuk, mielőtt valami megoldást találunk. Kierkegaard és közöttünk, többek között az a mód a különbség, ahogy átgondolunk egy problémát. Ha egy átlagember kap egy ilyen kérdést, hogy "Mit jelent embernek lenni?", gondolkodik pár percig, és azután feltehetőleg jön egy olyan válasszal, ami mind őt, mind a kérdezőt kielégíti. Kierkegaard ellenben egy egész életet szánt e kérdés megválaszolására. Egy dolog abból, ami olyan lenyűgözővé teszi az írói életművét, ponto-san az, hogy ő *mindent* végiggondol a legvégső konzekvenciáig. Amikor az ember olvassa, és hátradől, hogy na most azután már készen van - amikor már bebizonyította, hogy a dolgok így és így függenek össze - igen, akkor egyszerre csak kiborítja a vödört, és szellemi érteemben kirántja az olvasó lába alól a szőnyeget. A megoldás, ami látszólag elérhető volt, ugyanolyan messzire kerül, mint korábban.

Kierkegaard, amint már egyszer említettük, az *Írói munkásságom nézőpontja* [*Synspunktet for min forfattervirksomhed*] című művében kijelentette, hogy ő mindig is vallásos író volt. A vallásosságról amúgy eddig ugye nem sokat hallhattunk. Amikor ennyit foglalkozott az esztétikával, és etikával, az ezek szerint nem azért volt, mert ezt tekintette fő feladatának, hanem mert lassan akarta továbbvezetni az olvasóját, arról a fejlettségi szintről, ahol az éppen tartott. A cél az volt, hogy megmutassa az utat az emberélet teljes megismeréséhez.

Kierkegaard számára ez az út a kereszténységen keresztül vezetett.

Folytatása következő számunkban

Pusztai Péter: Homárok a kirakatban